

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

BAKALaura DARBS

Sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci objektīvās puses izpausme

Saņemts

_____ katedrā

200__g. ____._____

Sekretāra(-es) paraksts

Pilna laika klātienē
6. semestra J – 2 grupas studente
Jūlija Ivanova
JurP 040057

Zinātniskais vadītājs:
Mag. iur. Oskars Galanders

RĪGA, 2007

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	3
1. SIEVIEŠU TIRDZNICĪBAS JĒDZIENS	4
2. SIEVIEŠU TIRDZNICĪBAS KĀ NOZIEGUMA PRET CILVĒCI ELEMENTI.....	12
2.1. Civiliedzīvotāji – nozieguma pret cilvēci upuri	12
2.2. Uzbrukuma apziņa kā nozieguma pret cilvēci elements	13
2.3. Uzbrukuma plašs mērogs vai sistemātiskums	14
2.4. Valsts vai organizētās politikas klātbūtne noziegumā.....	16
2.5. Eksploatācijas esamība noziegumā	17
2.6. Kontroles un īpašumtiesības elements.....	19
2.7. Nozieguma veikšanas motīvi.....	20
2.8. Spīdzināšanas klātbūtne noziegumā	21
2.9. Secinājumi	22
3. PIEEJAS UNIVERSĀLĀS JURISDIKCIJAS PIEMĒROŠANAS IESPĒJAI SIEVIEŠU TIRDZNICĪBAS APKAROŠANĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU DOKTRĪNĀ.....	26
3.1. Universālās jurisdikcijas jēdziens.....	26
3.2. Universālās jurisdikcijas absolūtās piemērošanas koncepcija.....	29
3.3. Skeptiskā pieeja universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai sieviešu apkaršanā	31
3.4. Optimistiskā pieeja universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai sieviešu tirdzniecības apkaršanā.....	36
3.5. Secinājumi	41
KOPSAVILKUMS.....	43
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	45
SUMMARY	50

IEVADS

Sieviešu tirdzniecība tiek pieskaitīta pie „visnopietnākajiem noziegumiem, kas satrauc starptautisko sabiedrību kopumā” vai *delicta juris gentium*^{1,2}. ANO Cilvēktiesību Komisija ir izveidojusi Minoritāšu aizsardzības apakškomisiju, kas konsekventi ir atzinusi cilvēku tirdzniecību par mūsdienu verdzības veidu rezolūcijās Nr. 1998/18, 1999/16, 2000/13 un 2001/20. Speciālisti lēš, ka ap deviņdesmit pieciem procentiem upuru cilvēku tirdzniecībā ir sievietes.³ Tas nepārprotami liecina par sieviešu tirdzniecības aktualitāti, kā arī par tās iespējamo nozieguma pret cilvēci statusa sasniegšanu.

Sieviešu tirdzniecība ir komplicēta, neviennozīmīga parādība, jo sevī ietver vairākus cilvēku pamattiesību pārkāpumus – tiesības uz dzīvību, brīvību, veselību, drošību, tiesības uz privāto dzīvi – šo uzskaitījumu var turpināt; kā arī noziegums ir salīdzinoši vecs – „pirmās starptautiskās konferences sieviešu tirdzniecības novēršanā tika rīkotas Parīzē 1895.gadā un Londonā 1899.gadā”⁴.

Darba **mērķis** ir izpētīt sieviešu tirdzniecību kā nozieguma pret cilvēci izpausmi un universālās jurisdikcijas realizēšanas iespēju attiecībā pret to no starptautisko publisko tiesību zinātnes, tiesību teorijas, starptautiskās kriminoloģijas, tiesību zinātnes, socioloģijas un tiesību filozofijas skatupunkta, izmantojot deskriptīvo, salīdzinošo, vēsturisko, analītisko un dogmatisko metodi. Darba **uzdevumi** ir, pirmkārt, nosaukt un apskatīt sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci *actus reus* aspektus, nozieguma elementus, izpētīt dotā nodarījuma kopsakarības ar noziegumiem pret cilvēci; kā arī, otrkārt, analizēt universālās jurisdikcijas fenomenu un tās iespējamo piemērošanu sieviešu tirdzniecības nozieguma apkarošanā.

Savā darbā autore vēlas pierādīt, ka sieviešu tirdzniecība var sasniegt nozieguma pret cilvēci statusu, kā arī mēģina rast atbildi uz jautājumu, vai attiecībā uz šī nozieguma apkarošanu var piemērot universālo jurisdikciju.

Savā pētījumā autore pievērsīsies lielākoties tādu starptautisko publisko tiesību speciālistu atziņām, rakstiem un publikācijām kā Bassioni (*Bassiouni*), Kasēze (*Cassese*) un citiem, kā arī apskatīs ar izvirzīto problēmu saistītos normatīvos aktus un tiesu praksi.

¹ „Noziegumi pret cilvēces likumiem”.

² Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.445.

³ Dārzniece A. Prostitūcija un noziedzība – kriminoloģiskais raksturojums. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. Nr.1 (30) 2005, 13.lpp.

⁴ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

1. SIEVIEŠU TIRDZNIECĪBAS JĒDZIENS

Apvienoto Nāciju Organizācijas ceturtajā pasaules konferencē par sievietēm 1995.gadā sieviešu tirdzniecība tika atzīta par mūsdienu verdzības izpausmi.⁵ Konceptija kā sieviešu tirdzniecība ir mūsdienu verdzības forma arī ir acīmredzama Apvienoto Nāciju Organizācijas struktūrā - Darba grupa, kas strādā ar verdzības problēmu un Verdzības fonds ir speciāli pilnvaroti risināt sieviešu tirdzniecības problēmu. Apvienoto Nāciju Organizācijas un nevalstisku organizāciju tiesību akti ir rakstīti ar premisu, ka sieviešu tirdzniecība ir moderna verdzības forma.⁶ Viss iepriekšminētais nepārprotami liecina, ka starptautiskās sabiedrības tiesiskajā apziņā sieviešu tirdzniecība tiek plaši atpazīta kā mūsdienu verdzība.

Pirms pievērsties konkrēto aspektu analīzei, ir jāsniedz skaidrojums jēdzienam „verdzība” un „paverdzināšana”, kas tiks lietoti šī darba ietvaros. „Verdzība ir verga stāvoklis; nebrīvība, apspiestība, atkarība”.⁷ Otrs skaidrojums, ka verdzība ir noteiktā sabiedriskā iekārta, acīmredzot neattiecas uz terminu šī darba kontekstā. Attiecībā uz paverdzināšanu ir skaidrots darbības vārds „paverdzināt”, kas savukārt nozīmē „nospiest verdzībā, pakļaut verdzībai”.⁸ Praktiski „verdzība” jau ir konstatējams stāvoklis, bet „paverdzināšana” ir pakļaušana šādam stāvoklim.

Juridiski abām koncepcijām ir līdzvērtīgas sekas – proti, prettiesiskas. Taču verdzība būs konstatējama tikai tad, ja paši tirgotāji ekspluatēs savu upuri, bet paverdzināšanas stāvoklī nav nepieciešams novērot šo turpmāko upura „izmantošanu”, līdz ar to jebkurš sieviešu tirdzniecības gadījums varēs būt kvalificējams kā paverdzināšana. Doktrīnā šo jēdzienu būtība bieži vien netiek nošķirta un tiek lietoti abi termini, kas no vienas puses ir pieļaujami, bet no otras puses var radīt pārpratumus. Autore uzskata, ka tiesiski korekti būtu uztvert sieviešu tirdzniecību *per se* kā paverdzināšanu, kas būs attiecināma uz jebkuru sieviešu tirdzniecības gadījumu, un nevajadzēs atsevišķi konstatēt ekspluatācijas esamību noziegumā.

Lai izanalizētu, vai sieviešu tirdzniecība var sasniegt nozieguma pret cilvēci statusu, ir jāsniedz skaidrojums koncepcijai „noziegumi pret cilvēci”, „sieviešu tirdzniecība”, kā arī citiem jēdzieniem, kas ir nesaraujami saistīti ar sieviešu tirdzniecības būtību.

Antonio Kasēze (*Antonio Cassese*) definē noziegumus pret cilvēci kā „visas darbības, kas iet pretēji pamata vērtībām, kuras ir vai tām vajadzētu būt iedzimtām katrā cilvēkā; tie ir

⁵ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁶ Ibid.

⁷ Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. <http://www.ailab.lv/Vardnica/servlet/Vardnica?vards=verd%EEba> (aplūkots 2007. 10.aprīlī.). Skat. arī <http://www.reference.com/search?q=slavery>

⁸ Turpat. <http://www.ailab.lv/Vardnica/servlet/Vardnica?vards=paverdzin%E2t> Skat. arī <http://www.reference.com/search?q=enslavement>

nopietni uzbrukumi cilvēces cieņai vai cilvēces smags pazemojums[...]. Noziegums pret cilvēci ir nevis izolēts vai atsevišķs gadījums, bet gan daļa no valdības politikas vai nežēlības plašās vai sistemātiskās prakses, kas ir pieļauta vai attaisnota no valdības vai *de facto* varas puses; šādi noziegumi ir sodāmi – neatkarīgi no tā, vai tie ir paveikti miera vai kara laikā; pat ja noziegums ir izdarīts saskaņā ar iekšējiem likumiem, tas ir aizliegts”.⁹

Profesors Bassioni (*M. Cherif Bassiouni*) norāda, ka „noziegumi pret cilvēci ir starptautisko noziegumu kategorija, kuras īpatnēja būtība sastāv no dažiem īpašiem noziegumiem, kurus ietver nacionālo likumu vairākums. Tādējādi ir nepieciešams nošķirt noziegumus pret cilvēci no nacionāli definētiem noziegumiem, un skaidri identificēt starptautiski tiesisko vai jurisdikcijas elementu, kas tieši padara šos noziegumus par starptautiskajiem”¹⁰. Darba trešajā daļā tiek analizēts Bassioni minētais jurisdikcijas elements.

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas „Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību” papildinošā „Protokola par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to”¹¹(turpmāk tekstā - Protokols) 3.pantu, „cilvēku tirdzniecība” ir „personu vervēšana, pārvešana, nodošana, uzņemšana vai saņemšana, pielietojot draudus vai spēku, vai citus piespiešanas, nolaupīšanas, krāpšanas, maldināšanas, varas ļaunprātīgās izmantošanas vai neaizsargātības izmantošanas veidus, dodot vai saņemot maksājumus vai citus labumus, lai panāktu kādas personas piekrišanu, kurai ir kontrole pār kādu citu personu, izmantošanas nolūkos. Izmantošana ietver vismaz citu personu izmantošanu prostitūcijā vai citus seksuālās izmantošanas veidus, piespiedu darbu vai pakalpojumu sniegšanu, verdzību vai tai līdzīgu stāvokli, kalpību vai iekšējo orgānu izņemšanu”¹². Protokolu bieži vien sauc par „vispasaules sasniegumu cīņā ar mūsdienu verdzību.”¹³

Labklājības ministrijas mājas lapā ir norādīts, ka ir vairākas pozitīvas izmaiņas šī nodarījuma definējumā Protokolā, piemēram, ka nozieguma definīcijā ir iekļauta ne tikai seksuālo pakalpojumu sniegšana, bet arī piespiedu darbs un verdzība (arī tai līdzīgas formas), kā arī ir paplašināts subjektu loks.¹⁴

⁹ Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law.

www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)

¹⁰ Bassiouni C. M. *International Criminal Law. Crimes*. 2d ed. Vol. 1. New York: Transnational Publishers, Inc., 1999, p.578.

¹¹ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. University of Minnesota home page: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/trafficking.html> (aplūkots 2007. 20.martā.)

¹² Ibid.

¹³ Crook J.R. *Contemporary Practice of the United States Relating to International Law. American Journal of International Law*. January 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 2.aprīlī.)

¹⁴ Sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecības upuriem. Labklājības ministrijas mājas lapa: <http://www.lm.gov.lv/?sadala=507> (aplūkots 2007. 23.martā.)

Kā pēdējo pozitīvo elementu Protokolā sniegtajā cilvēktirdzniecības definējumā Labklājības ministrija ir norādījusi, ka „personai nav obligāti jāšķērso citas valsts robeža, bet, ka cilvēku tirdzniecība var notikt arī vienas valsts iekšienē, kad persona tiek tirgotā no viena, parasti nabadzīgāka reģiona, uz citu”¹⁵. Taču cilvēku tirdzniecība saskaņā ar Protokolu ir definēta saistībā ar transnacionālo organizēto noziedzību, līdz ar to Labklājības ministrijas apsvērumi nav tiesiski korekti, jo netiek ņemts vērā, ka Protokols izriet no Konvencijas un juridiski tie ir nesaraucjami – Protokolu nevar skatīt atsevišķi no Konvencijas.

Kā norāda japāņu cilvēktiesību teorētiķis Toms Obakata (*Tomoya Obakata*), cilvēku tirdzniecības noziegumam saskaņā ar Protokolā sniegto definējumu jābūt „transnacionālam savā dabā”¹⁶, un lai izpildītu šo kritēriju, ir jāpastāv vairākiem apstākļiem, kurus nosaka ANO „Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību” 3.panta 2.daļa, proti, jāpastāv vienam no dotajiem aspektiem, lai noziegumu varētu kvalificēt kā transnacionālu, un tie būtu šādi: noziegums tiek izdarīts vairāk nekā vienā valstī; tas tiek izdarīts vienā valstī, bet būtiska tā sagatavošanas, plānošanas, vadības vai kontroles daļa tiek veikta kādā citā valstī; tas tiek izdarīts vienā valstī, bet ir saistīts ar organizētu noziedzīgu grupu, kas veic noziedzīgu darbību vairāk nekā vienā valstī; vai nodarījums tiek paveikts vienā valstī, bet tam ir būtiskas sekas kādā citā valstī.¹⁷ Būtībā šis skaidrojums jēdzienam „transnacionāls noziegums” neietver sevī noziegumu, kas tiek veikts vienas valsts robežās.¹⁸

Ņemot vērā visu iepriekš teikto – ir secināms, ka jābūt saiknei starp divām vai vairāk valstīm, lai varētu runāt par tieši transnacionālu noziegumu. Protokola 3.panta 2.daļa izslēdz sieviešu tirdzniecību vienas valsts robežās, jo pat, ja noziegums ir paveikts tikai vienā valstī, jābūt vai nu organizētai noziedzīgai grupai, kas darbojas vairākās valstīs, vai nu jāpastāv būtiskām sekām citā valstī, vai arī nozieguma kontrolei jābūt veiktai no citas valsts. Pēc Protokola cilvēku tirdzniecības *actus reus* izpausme ir neatņemami saistīta ar vairākām valstīm. Protokolā bez šaubām tiek sašaurināta cilvēku tirdzniecības koncepcija *per se*, kas limitē nozieguma saturu - Protokols definē tikai tādu noziegumu „cilvēku tirdzniecība”, kas ir saistīts ar „transnacionalitāti”.

Latvijas Republikas Krimināllikuma 154.² panta 1.daļā tiek sniegts cilvēku tirdzniecības skaidrojums, proti, tā ir „eksploatācijas nolūkā izdarīta personu savervēšana, pārvadāšana,

¹⁵ Sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecības upuriem. Labklājības ministrijas mājas lapa: <http://www.lm.gov.lv/?sadala=507> (aplūkots 2007. 23.martā.)

¹⁶ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.447.

¹⁷ ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. [www.ttc.lv/esta.php?dlcelex=22004A0806\(04\)](http://www.ttc.lv/esta.php?dlcelex=22004A0806(04)) (aplūkots 2007. 15.martā.)

¹⁸ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.448.

nodošana, slēpšana vai saņemšana, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās bezpalīdzības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu tirdzniecībai, no kuras ir atkarīgs cietušais”¹⁹. Krimināllikumā sniegtā definīcija neizslēdz nozieguma iespējamo paveikšanu vienas valsts robežās, kas ir tiesiski pareiza pieeja.

Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.pantā saistība ar sieviešu tirdzniecību ir panta otras daļas „c” punktā norādītam noziegumam pret cilvēci – paverdzināšanai. Tā nozīmē „daļēju vai pilnīgu varas, kas saistīta ar īpašuma tiesībām, realizēšanu pār personu un ietver tādas varas realizēšanu, tirgojot personas, it īpaši sievietes un bērnus”. Šis paverdzināšanas skaidrojums burtiski atbalsta sieviešu tirdzniecību kā nozieguma pret cilvēci atpazīšanu – tās iekļaušanu paverdzināšanas noziegumā. Noziegumam ir arī saikne ar „g” punktā ietverto noziegumu, proti, „seksuālo paverdzināšanu” un „piespiedu prostitūciju”.²⁰

Analizējot sieviešu tirdzniecības elementus no citu noziegumu pret cilvēci skatu punkta, ne tikai kopsakarībā ar paverdzināšanu, šajā noziegumā var saskatīt vairuma īpatnējo noziegumu pret cilvēci iezīmes. Obakata norāda, ka cilvēku tirdzniecība ir saistīta ar Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta 1.daļas „d” punktā minēto noziegumu pret cilvēci - deportāciju vai iedzīvotāju piespiedu pārvietošanu, kā arī ar „k” punktā minēto noziegumu – „citu tamlīdzīgu nehumānu rīcību nolūkā radīt lielas ciešanas vai nopietnu miesas traumu, kā arī traumu fiziskajai vai garīgajai veselībai”²¹.

Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos ir skaidrots jēdziens „deportācija”- „deportācija jeb iedzīvotāju piespiedu pārvietošana” nozīmē personu piespiedu pārvietošanu, kas ir saistīta ar padzīšanu vai citām piespiedu darbībām, no likumīgi apdzīvotas teritorijas, kas ir pretrunā starptautiskajām tiesībām”²², kas atbilst sieviešu tirdzniecības noziegumam.

Toms Obakata min, ka deportācijas gadījumā atšķirībā no personu piespiedu pazušanas (Statūtu 7.panta „i” punkts) nav nepieciešamības konstatēt, ka to „veic valsts vai politiska organizācija vai ka tas tiek veikts ar šo organizāciju pilnvarojumu, atbalstu vai piekrišanu”²³. Līdz ar to šāda veida noziegumu – deportāciju - var veikt cilvēku tirgotāji. Pēc savas būtības šāda sieviešu „pārvietošana telpā”, ko veic tirgotāji, var būt atpazīta kā deportācija, jo te nevajag novērot valstiskas organizācijas līdzdalību (kura būtu jāpierāda, ja sieviešu tirdzniecību attiecinātu uz personu piespiedu pazušanas noziegumu).

¹⁹ Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200.

²⁰ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

²¹ Turpat.

²² Turpat.

²³ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.448.

Savā rakstā Obakata norāda, ka tiem, ko piespiedu pārvietoja uz citu valsti, savā valstī bija jāuzturas likumīgi – ja persona uzturējusies nelikumīgi, tad šāda cilvēku tirdzniecība nebūs kvalificējama saskaņā ar šo pantu (7.panta 1.daļas „d” punkts) kā „piespiedu pārvietošana”²⁴. Obakata ar šo apgalvojumu vēlas pateikt, ka šādai uzturēšanās valstī, no kurienes sievietes ir izvesta, jābūt likumīgai.

Darba autore vēlas norādīt uz to apstākli, ka deportācijas kopsakarība ar sieviešu tirdzniecību būs tikai tādā gadījumā, kad sievietes pārvietošana telpā notiks piespiedu kārtā. Ne vienmēr sievietes izbraukšanas no savas valsts pamatā būs piespiešana, jo bieži vien sievietes labprātīgi pamet savu valsti. Doktrīnā brīvas gribas aspekta analīzē tiek norādīts, ka ir ļoti grūti nošķirt, kurā brīdī beidzas brīva griba un sākas piespiešana, it sevišķi tas tiek novērots tieši sieviešu tirdzniecībā. Sieviete var labprātīgi pamest savu valsti, bet pēc būtības viņas akcepts netika sniegts tam, kas sekos. Līdz ar to sieviešu tirdzniecības kopsakarību ar deportāciju ne visos gadījumos būs viegli pierādīt praksē.

Sieviešu tirdzniecības saistība ar Statūtu 7.panta 1.daļas „k” punktu ir relatīva²⁵, jo jēdziens „citas nehumānās rīcības” nav definēts. Spriežot pēc Statūtu 7.panta satura, šādam noziegumam ir jābūt pēc sava rakstura līdzvērtīgam 7.panta 1.daļā noteiktiem noziegumiem pret cilvēci un ar nolūku „radīt lielas ciešanas vai nopietnu miesas traumu, kā arī traumu fiziskajai vai garīgajai veselībai”^{26, 27}.

Bez šaubām ir jāskatās katrs gadījums konkrēti, lai noteiktu tā raksturu un vai tas atbilst punktam par nehumānajām rīcībām, bet pārsvarā sieviešu tirdzniecība savā mērogā var sasniegt šāda nozieguma pret cilvēci statusu. Šāds nolūks radīt sievietei „lielas ciešanas vai nopietnu miesas traumu, kā arī traumu fiziskajai vai garīgajai veselībai”²⁸ – ir *mens reus* aspekts – ir jāpierāda, ka šāds nolūks pastāvējis pie sieviešu tirdzniecības. Toms Obakata rakstā saistībā ar šo punktu tikai norāda uz to, ka ir jāskatās, kādos apstākļos cilvēku tirdzniecība tiek veikta²⁹, bet šeit primārais un būtiskākais nav apstākļi, bet tieši mērķis panākt personas ciešanas, traumas. Šādi apstākļi paši par sevi nevar liecināt par *mens reus* – nolūku – radīt punktā minēto – ciešanas un traumas, bet tikai nolūks un apstākļu radīšana kopumā

²⁴ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.450.

²⁵ Ibid.

²⁶ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

²⁷ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.451.

²⁸ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

²⁹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.450.

(noziedznieka apzinātā rīcība) var norādīt uz punktā noteikto nodomu. Iepriekšminētais liecina par to, ka saiti starp sieviešu tirdzniecību un „k” punktā minēto noziegumu praktiski būtu grūti pierādīt.

Uzskatot, ka tiesiskā nozīme ir tieši sieviešu tirdzniecības kā paverdzināšanas formas uztveršanai un darba noteiktā apjoma dēļ, turpmāk sieviešu tirdzniecības noziegums tiks analizēts, ņemot vērā tā neapšaubāmu saiti ar paverdzināšanas stāvokli.

Juriste Andra Tallija norāda, ka „nav starptautiskā dokumenta, kas nodrošinātu atsevišķu sieviešu tirdzniecības definējumu. Iemesls tam ir apstākļi, ka sieviešu tirdzniecības parādība ir viena no plašākā fenomena – cilvēku tirdzniecības, iekļaujot sevī gan sievietes un vīriešus, gan bērnus – sastāvdaļām. Tomēr reģionālā līmenī sieviešu tirdzniecības un piespiedu prostitūcijas definīcija ir paredzēta Eiropas Padomes Rekomendācijā Nr. 1325 (1997) „Par sieviešu tirdzniecību un piespiedu prostitūciju Eiropas Padomes dalībvalstīs”.³⁰ Tā ir noteikta šādi: „legāla vai nelegāla sieviešu transportēšana un/vai viņu tirdzniecība ar vai bez viņu sākotnējās piekrišanas, ekonomiskā labuma dēļ, sekojošas piespiedu prostitūcijas, piespiedu laulības vai citu piespiedu seksuālās ekspluatācijas veidu nolūkā. Varas pielietošana var būt fiziskā, seksuālā rakstura un/vai psiholoģiskā un iekļaut sevī iebiedēšanu, izvarošanu, varas ļaunprātīgu izmantošanu vai atkarības situāciju”³¹. Šajā sieviešu tirdzniecības definījumā netiek minēts viens no tirdzniecības mērķiem, kas tiek uzsvērts citās cilvēku tirdzniecības definīcijās – proti, orgānu izņemšana.

Citā dokumentā - kas pēc savas būtības ir visvairāk saistīts ar sieviešu tirdzniecības jēdzienu - Eiropas Padomes Rekomendācijā Nr.11 (2000) „Par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā” sniegta šāda cilvēku tirdzniecības definīcija, proti, „cilvēku tirdzniecība seksuālas izmantošanas nolūkā apzīmē personu vervēšanu, ko veic viena vai vairākas fiziskas vai juridiskas personas un/vai organizācijas, kas nodarbojas ar personu izmantošanu, transportēšanu vai migrāciju – legālu vai nelegālu, pat gadījumos, kad šīs personas piekritušas viņu seksuālai izmantošanai, citā starpā, arī piespiedu kārtā, tai skaitā lietojot vardarbību vai iebiedēšanu, krāpšanu, pārsniedzot amata pilnvaras vai izmantojot personas neaizsargātību”.³²

„Cilvēku tirdzniecības definīcija satur trīs atsevišķus elementus: pirmkārt, darbību, kas sastāv no vervēšanas, transportēšanas, pārvietošanas, „patvēruma” sniegšanas vai personas saņemšanas. Otrkārt, noziegums notiek šādā veidā: draudi vai varas lietošana vai citas

³⁰ Tallija A. Trafficking in Women: Bringing Law and Practice in Latvia into Compliance with International Standards. Riga: Riga Graduate School of Law, 2006, p.9.

³¹ Recommendation 1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta97/EREC1325.htm> (aplūkots 2007. 21.martā.)

³² Rekomendācija dalībvalstīm Nr.11 (2000) “Par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā”. [http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R11\(2000\).htm](http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R11(2000).htm) (aplūkots 2007.25.martā.)

piespiešanas formas, nolaupīšana, krāpšana, maldināšana, varas vai neaizsargātības izmantošana, sniedzot vai saņemot samaksu vai labumus, lai panāktu personas piekrišanu. Treškārt, visu darbību mērķis ir: ekspluatācija (iekļaujot kā minimumu prostitūcijas izmantošanu vai cita veida seksuālo ekspluatāciju, piespiedu darbu vai pakalpojumus, verdzību vai praksi, kas ir līdzīga verdzībai, kalpību vai orgānu izņemšanu). Lai konstatētu cilvēku tirdzniecību, ir jāpastāv visiem trīs elementiem.”³³ „Cilvēku tirdzniecība pastāv vairākiem mērķiem, tajā skaitā, bet ne aprobežojoties ar to – mājkalpotāja pakalpojumiem, piespiedu laulībai un smagam darbam. Piespiedu seksuālā rakstura darbs ir visredzamākais [un visvairāk uzmanības piesaistošs] tirdzniecības rezultāts, bet nav pietiekoši spēcīgu pierādījumu, ka šis noziegums ir vissastopamākais.”³⁴

„Mūsdienās par piespiedu darba galvenajām formām tiek uzskatīta verdzība un cilvēku nolaupīšana nolūkā izmantot viņus kā darbaspēku, [...] mājkalpotāju norīkošana piespiedu darbos, piespiedu darbi par nenomaksātiem parādiem, cilvēku tirdzniecība, [...] bērnu piespiedu darbs. [...] Saeima norāda, ka Eiropas Padomes Komiteja par piespiedu darba kritērijiem izvirzījusi šādus nosacījumus – vai darbinieks ir brīvprātīgi pieteicies, un vai attiecīgais darbs ir netaisnīgs un apgrūtināts. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir atzinusi, ka darbinieka brīvprātīga pieteikšanās vai arī nepieteikšanās nav galvenais kritērijs, izvērtējot atbilstību piespiedu darba jēdzienam.[...] Lai kādu darbu atzītu par piespiedu darbu, tam jābūt tādām, no kura personai nav iespēju atteikties. Piemēram, darbiniekam tiek atņemti personu apliecinoši dokumenti, darbinieki tiek īpaši apsargāti un fiziski iespaidoti, tiek aizturēta darba samaksa.”³⁵ Iepriekšminētais liecina, ka sieviešu tirdzniecība jau ir piespiedu darbs, kas savā dabā ir personas paverdzināšana. Eiropas tiesiskās institūcijas un tiesu prakse nepārprotami uz to norāda.

Tālāk autore pievēršies aspektam, kāds viedoklis attiecībā uz sieviešu tirdzniecību valda starptautisko publisko tiesību doktrīnā.

Saskaņā ar cilvēku tirdzniecības pētnieku Robinsonu (*Robinson*) – sieviešu tirdzniecības ierindošana noziegumos pret cilvēci „nav [paverdzināšanas] definīcijas paplašināšana, bet drīzāk šīs darbības tiek skaidri atpazītas par tādām [...], ko starptautiskā sabiedrība attiecina uz

³³ Trafficking and the Human Rights of Women: Using the CEDAW Convention and Committee to Strengthen National and International Response to Trafficking in Women and Girls. <http://www.unescap.org/esid/GAD/Issues/Trafficking/Discussion%20Paper-EGM2005.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)

³⁴ Gotehus A. Crossing the River Perceptions of „Human Trafficking” among Villagers in Bokeo Province, Northern Laos. <http://www.umb.no/noragric/publications/msctheses/2006/2006-ds-Aslaug-Gotehus.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)

³⁵ Spriedums lietā Nr. 2003 – 13 – 0106 „Par Darba likuma 57.panta pirmās daļas, 136.panta trešās daļas 2. un 3.punkta un 143.panta ceturtais daļas 2. un 3.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.pantam, 1930.gada 28.jūnija Konvencijas par piespiedu darbu 1., 2. un 4.pantam un 1957.gada 25.jūnija Konvencijas par piespiedu darba izskaušanu 1.pantam”. www.tiesas.lv (aplūkots 2007. 12. martā.).

noziegumiem pret cilvēci”.³⁶ Ohaio universitātes profesors Džons Millers preses konferencē ir pārliecināti apgalvojis, ka cilvēku tirdzniecība neapšaubāmi ir verdzība - „seksuālā verdzība”.³⁷ Pētnieks Beils (*Bales*) definē cilvektirdzniecību kā „jaunu verdzību”.³⁸ „Cilvēku tirdzniecība seksuālā rakstura ekspluatācijai ir visnopietnāko cilvēktiesību pārkāpumu starpā. [...] Tā ir ekvivalenta noziegumam pret cilvēci.”³⁹ Doktrīnā aizvien biežāk sieviešu tirdzniecība tiek nosaukta par verdzību vai paverdzināšanu apgalvojuma formā, nevis pieņēmuma veidā, bet starptautiskajā tiesiskajā vidē vēl nav izveidojies korektais priekšstats, kas pēc savas būtības ir sieviešu tirdzniecība – verdzība vai paverdzināšana.

Apkopojot visu iepriekšminēto, var apgalvot, ka sieviešu tirdzniecība neveido patstāvīgu, atsevišķu noziegumu pret cilvēci, bet gan tā ir iekļaujama noziegumā pret cilvēci – paverdzināšanā. Respektīvi, sieviešu tirdzniecībai ir nozieguma pret cilvēci statuss, tikai tā ir pakārtota paverdzināšanai, ierindota paverdzināšanas būtībā. Kā arī saskaņā ar normatīvajos aktos sniegtajām definīcijām pārsvarā sieviešu tirdzniecība nav skatīta atsevišķi no cilvēku tirdzniecības nozieguma.

Turpmākajā nodaļā autore pievērsīsies sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci elementiem.

³⁶ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

³⁷ 20 October 04 Press Conference: Mr. John Miller on human trafficking and the child sex tour industry. www.un.org/webcast/PC2004.html (aplūkots 2007. 25.martā.)

³⁸ Caraway N. Human Rights and Existing Contradictions in Asia-Pacific Human Trafficking Politics and Discourse. *Tulane Journal of International and Comparative Law*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

³⁹ Todres J. The Importance of Realizing “Other Rights” to Prevent Sex Trafficking. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

2. SIEVIEŠU TIRDZNIECĪBAS KĀ NOZIEGUMA PRET CILVĒCI ELEMENTI

Ir vairāki atslēgas elementi, kuriem jāpastāv, lai noziegumu varētu kvalificēt kā noziegumu pret cilvēci saskaņā ar Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtiem, tiesu praksi un doktrīnu. Turpmāk darba autore pievērsīsies šiem aspektiem, kā arī sniegs to analīzi.

2.1. Civiliedzīvotāji – nozieguma pret cilvēci upuri

Noziegums pret cilvēci ir vērstas pret upuru lielu daudzumu un iekļauj sevī nehumānu aktu sērijas kumulatīvu rezultātu.⁴⁰ Uzbrukums ietver „jebkādu sliktu izturēšanos pret civiliedzīvotājiem”.⁴¹ „Jēdziens „civiliedzīvotāji” neprasa noteikto teritoriālu saikni, jo savādāk 7.pants tiktu „iepildīts” ar etniski - diskriminējošo interpretāciju. Ir pieņemts, ka šis motivējums prasa, lai civiliedzīvotāju jēdziens aptvertu sistemātiskos sieviešu tiesību pārkāpumus.”⁴²

„Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta 2.daļas skaidrojums risina sākotnēju jēdzienisko problēmu, kas ir iekļauts Statūtu 7.panta 1.daļā, proti, vai sieviešu tirdzniecība īstenībā var būt uzskatīta par uzbrukumu. Vārds „uzbrukums” iekļauj sevī „kareiviskuma” jeb agresivitātes pakāpi, [...] taču „darbībām nav jāsastāda militārais uzbrukums”. Tas apstiprina to, ka noziegums pret cilvēci [...] var būt nodarīts miera laikā.”⁴³ Antonio Kasēze min, ka „Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.pants neprasa, lai noziegumi pret cilvēci būtu paveikti saistībā ar bruņotu konfliktu. Tas, šķiet, atspoguļo pašreizējo starptautisko publisko tiesību stāvokli.”⁴⁴

Noziegumi pret cilvēci pēc doktrīnā paustā viedokļa ir kara noziegumu paplašinājums, jo noziegumi pret cilvēci ir radušies no kara noziegumiem. Nepieciešamība atsevišķi noregulēt noziegumu pret cilvēci būtību ir radusies, jo kara noziegumi nevarēja ietvert tādas noziegumus, kas tiek paveikti neatkarīgi no militārā konflikta pastāvēšanas. Taču zinātnieki joprojām nevar noziegumu pret cilvēci definējumos un analīzē pilnībā norobežot tos no kara

⁴⁰ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁴¹ Todres J. The Importance of Realizing “Other Rights” to Prevent Sex Trafficking. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

⁴² Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Cassese A. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. *European Journal of International Law*. Vol.10 (1999) Nr.1. Oxford University Press, 1999, p.150.

noziedzumiem. Tās ir tāda apstākļa sekas, ka līdz šim tika pieņemts, ka noziedzumi, kas var sasniegt *delicta juris gentium* statusu, var norisināties tikai militārā konflikta laikā.

2.2. Uzbrukuma apziņa kā noziedzuma pret cilvēci elements

Saskaņā ar Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.pantu ar “noziedzumu pret cilvēci” tiek apzīmētas jebkuras pantā noteiktās darbības, ja noziedznieks apzinās uzbrukuma būtību, kas vērsts pret civiliedzīvotājiem.⁴⁵

Antonio Kasēze norāda uz trīs *mens reus* elementiem, ko uzsver tiesas. „Pirmkārt, tas ir nolūks radīt noteikto rezultātu - parasti tas ir nepieciešams, lai apsūdzētais tiktu notiesāts par noziedzumiem pret cilvēci.”⁴⁶

„Otrkārt, gadījumā, kad apsūdzētais, kas darbojas kā sistēmas pārstāvis, tieši un uzreiz rada nežēlīgas sekas; nav nepieciešams, lai viņš sagaida pārkāpuma konkrētu iznākumu; ir pietiekami, lai viņš apzinātos iespējamību, ka upuriem viņa darbība var izraisīt nopietnu rezultātu vardarbības un patvaļas dēļ, kam viņš tos pakļauj. Nodarījumam ir jābūt ar „zināšanām par uzbrukumu (*intent*)”.”⁴⁷

Kasēze norāda uz faktisko apstākļu apziņu, kas veido *actus reus* vai ir prasīts objektīvajai pusei.⁴⁸ Tas nozīmē, ka noziedznieka nolūks vai *mens reus* ir nodarīt noziedzumu pret cilvēci. Šajā ziņā Starptautiskais bijušās Dienvidslāvijas kara noziedzumu *ad hoc* tribunāls ir noteicis, ka apsūdzētajam bija jābūt nolūkam izdarīt pārkāpumu vai pārkāpumus, kuros viņš ir apsūdzēts un viņam vajadzēja zināt, ka uzbrukums ir vērsts pret civiliedzīvotājiem, un viņa darbības veido uzbrukuma daļu vai vismaz viņš riskēja ar to, ka viņa rīcība var būt daļa no uzbrukuma; - tas nenozīmē, ka pārkāpējam vajadzēja zināt uzbrukuma detaļas.⁴⁹

Treškārt, vainīgajam ir jāapzinās saikne starp viņa darbībām un politiku vai sistemātisku praksi.⁵⁰ Visbeidzot ir vērts pieminēt, ka tiesas neuzskata par nepieciešamu, lai pārkāpējs būtu ar īpatnēju rasista vai nehumānu domāšanu kā daļu no *mens reus*.⁵¹

⁴⁵ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

⁴⁶ Cassese A. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. *European Journal of International Law*. Vol.10 (1999) Nr.1. Oxford University Press, 1999 p.155.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law. www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)

⁴⁹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.452.

⁵⁰ Cassese A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press Inc., 2003, p. 81 - 82.

⁵¹ Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law. www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)

Lai gan teorētiski noziedzniekam ir jāapzinās nodarījuma sevišķais raksturs, tā īpašais „līmenis”, tomēr ne vienmēr praksē tas būs iespējams. Pastāvot starptautiskajā sabiedrībā tik atšķirīgiem viedokļiem attiecībā uz sieviešu tirdzniecības statusu un smaguma pakāpi, noziedznieku apziņā nevar veidoties korektais priekšstats, ka viņa paveiktais noziegums ir noziegums pret cilvēci (kas savā būtībā ir paverdzināšana, kurā sieviešu tirdzniecība ir ietverama).

Līdz ar to pierādīt, ka noziedzniekam bija nolūks izdarīt noziegumu pret cilvēci, veicot sieviešu tirdzniecību, būtu īpaši grūti, jo starptautiskās sabiedrības tiesiskajā apziņā vēl nav nostiprinājies uzskats par sieviešu tirdzniecības sevišķo raksturu un it īpaši tās ekvivalenci noziegumam pret cilvēci.

2.3. Uzbrukuma plašs mērogs vai sistemātiskums

Uzbrukumam pret civiliedzīvotājiem jābūt „plaša mēroga vai sistemātiskam”.⁵² Saskaņā ar Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.pantu ar terminu “noziegums pret cilvēci” tiek apzīmētas jebkuras pantā iekļautās darbības, ja tās tiek veiktas kā daļa no plaša vai sistemātiska uzbrukuma.⁵³

Noziegumam ir jābūt plašam vai sistemātiskam, lai to atzītu par noziegumu pret cilvēci. Plašuma un sistemātiskuma kritēriji ir jāizpilda uzbrukumam, nevis atsevišķam nodarījumam. Tādēļ par noziegumu pret cilvēci var uzskatīt arī atsevišķu nodarījumu, kam nav ne plaša, ne sistemātiska rakstura, bet tam ir pietiekama saistība ar uzbrukumu.”⁵⁴

Jēdziens „plašs” ir izskaidrojams kā plaša mēroga darbības, kas sevī iekļauj upuru lielu skaitu, un līdz ar to noziedznieku veiktas izolētas darbības vispār nevar tikt uzskatītas par tādām.⁵⁵ Noziegums var būt uzskatīts par plašu, kad tas ir nodarīts kā „virknes nežēlīgu darbību kumulatīvs rezultāts vai ārkārtējā lieluma nežēlīgas darbības sevišķs rezultāts”⁵⁶. Kā norāda noziegumu pret cilvēci pētnieks Politi (*Politi*) Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta 1.daļa definē noziegumu pret cilvēci “diezgan plašā paņēmienā, [...] kas dara tā pastāvēšanas pierādīšanu ārkārtīgi apgrūtināšu. Acīmredzami tas ir nozieguma sākuma posms, kas ir uzskicēts plaša vai sistemātiska uzbrukuma alternatīvajā formā, demonstrējot, ka

⁵² Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.451.

⁵³ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

⁵⁴ Paparinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 23.09.2003 Nr. 34 (292), 30.09.2003 Nr. 35 (293).

⁵⁵ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.451-452.

⁵⁶ Ibid.

uzbrukums prasa „plaša mēroga darbību, iekļaujot nozīmīgu upuru skaitu ... vai ka tas tiek vadīts ar augstu saskaņošanas pakāpi un metodisko plānošanu.”⁵⁷ Noteiktajās lietās šo prasību pierādītu fakti.

Pētnieki, novērojot, ka sieviešu tirdzniecība norisinās, skarot miljonus sievietes, secina, ka kaut pirmā prasības klauzula ir apmierināta.⁵⁸ Var būt pamatoti pierādīts, ka cilvēku tirdzniecība var sasniegt nozieguma pret cilvēci statusu, [jo] tam piemīt plašs mērogs, un īstenībā katra valsts ir skarta.⁵⁹ Secinot, ka katra valsts pasaulē ir skarta – jau ir saskatāms plašs mērogs. Sieviešu tirdzniecība, kā darba ievadā tika norādīts, aizņem deviņdesmit piecus procentus no cilvēku tirdzniecības, bet pati cilvēku tirdzniecība vispār aptver cilvēku miljonus.

„Sistemātiskā” rīcība prasa „varmācības darbību organizēto dabu”.⁶⁰ ”Darbība kļūst sistemātiska sevišķi, kad iesaistās organizētās noziedzīgās grupas.”⁶¹ Šeit var minēt arī „organizāciju politiku”, kā tā var būt secināma no prakses, ko veicina šādu organizētu noziedzīgu grupu esamība. Kā arī jābūt uzsvērtam tam apstāklim, ka [vadoties no šī sistemātiskuma kritērija] ne visi cilvēku tirdzniecības gadījumi sasniegs nozieguma pret cilvēci statusu.⁶²

Sieviešu tirdzniecības noziegums pasaules mērogā sastāv no daudziem atsevišķiem nodarījumiem, kas kopumā veido plašu mērogu un upuru lielu skaitu. Analizējot pastāvošo tiesu praksi, ir pietiekami ar vienu no diviem kritērijiem – plašumu vai sistemātiskumu, proti, noziegumos pret cilvēci tie var pastāvēt arī alternatīvi. Sieviešu tirdzniecībā būs vieglāk pierādīt nozieguma plašu mērogu, nekā sistemātiskumu.

Spriežot pēc cilvēku tirdzniecības problēmas teorētiku skeptiski noskaņotām domām - sievietes tirdzniecībā nav precīzu datu, cik sievietes tiek pārdotas, ir tikai aptuveni skaitļi. Citi norāda uz to faktu, ka daļa sieviešu labprātīgi piekrīt seksuālā rakstura darbam ārzemēs. Autore uzskata, ka šī nozieguma plašais mērogs ir acīmredzams, un nav nekādas nepieciešamības pēc datu precizēšanas līdz konkrētam skaitlim. Valstu nozieguma

⁵⁷ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.452.

⁵⁸ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁵⁹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.452.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid, p.453.

⁶² Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.453.

izmeklēšanas orgāni sniedz ziņas, ka pārdotās sievietes tiek skaitītas miljonos – ar to arī pietiek, lai pateiktu, ka noziegumam piemīt plašs mērogs.⁶³

2.4. Valsts vai organizētās politikas klātbūtne noziegumā

Saskaņā ar Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta 2.daļas „a” punktu noziegumiem pret cilvēci ir jābūt nodarītiem ar valsts vai organizācijas plāna izpildi vai sekmēšanu.⁶⁴ Pēc Obakata domām, „šis formulējums ir pietiekami plašs, lai iekļautu sevī darbības, ko nodara nevalstiski izpildītāji, un šāda interpretācija ir plaši apstiprināta”⁶⁵. Toms Obakata savā rakstā norāda uz Starptautisko tiesību komisijas viedokli, proti, „indivīdi ar *de facto* varu vai organizētā noziedzīgā grupa ir tikpat spējīga kā valsts valdība paveikt plaša mēroga terora plānu un nodarīt varmācīgu darbību lielu daudzumu”⁶⁶.

Blaskič spriedumā tribunāls norāda, ka „starptautiskā sabiedrība, pieņemot Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtus, ir apstiprinājusi, ka noziegumu pret cilvēci var paveikt nevalstiskie izpildītāji”.⁶⁷

Mārtiņš Paparinskis norāda, ka „loģiska starptautisko tiesību attīstība būtu subjektu loku, kura vārdā tiek izdarīti noziegumi, vairāk neierobežot”⁶⁸. Līdz ar to privātpersona, kas organizē sieviešu tirdzniecību, var būt aplūkota kā „organizācijas darbība” Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu nozīmē.⁶⁹

Spriežot pēc pastāvošas prakses attiecībā uz starptautiskajiem noziegumiem, tos var paveikt arī nevalstiskas organizācijas un indivīdu grupas. Šajā gadījumā noziegumu var paveikt organizētās noziedzīgās grupas, kas darbojas ārpus vienas valsts robežām.

Atkal runājot par noziegumu pret cilvēci „izveidošanos” no kara noziegumiem, arī attiecībā uz šo elementu – tas ir kara noziegumu paliekas, un tikai sarežģītī noziegumu pret cilvēci pastāvēšanas pierādīšanu.

⁶³ Dārzniece A. Prostitūcija un noziedzība – kriminoloģiskais raksturojums. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. Nr.1 (30) 2005.

⁶⁴ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

⁶⁵ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.452.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ *Blaskic* judgement. <http://www.un.org/icty/blaskic/trialc1/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 1.aprīlī.)

⁶⁸ Paparinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*, 23.09.2003 Nr. 34 (292), 30.09.2003 Nr. 35 (293).

⁶⁹ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

2.5. Eksploatācijas esamība noziegumā

Toms Obakata norāda, ka, spriežot pēc pastāvošās tiesu prakses, „cilvēku tirdzniecība varētu būt vērtējama kā verdzība, ja paši cilvēku tirgotāji turpina eksploatēt viņu upurus”⁷⁰. Obakata atsaucas uz *Kunarac* lietu. Sprieduma 543.pagrāfā tiesa nonāk pie secinājuma, ka, lai apsvērtu, vai ir pastāvējusi verdzība, ir jānosaka, vai ir notikusi „kontrolē pār kāda pārvietošanos, kontrolē pār fizisko vidi, psiholoģiskā kontrolē, pasākumi veikti, lai novērstu vai atturētu no bēgšanas; vara, varas draudi vai spaidi; ilgums, ārkārtējo tiesību apliecināšana, pakļaušana cietsirdīgai attieksmei un vardarbībai, seksualitātes kontrolē un piespiedu darbs”⁷¹. Tika norādīts arī tas apstāklis, ka „skaidra kompetence nopirkt, pārdot, tirgot vai mantot personu vai viņa vai viņas darbu vai pakalpojumus varētu būt relatīvs faktors. [...] Skaidra kompetence tādā veidā rīkoties ir nepietiekoša, tādām darbībām atgadoties īstenībā varētu būt relatīvs faktors.”⁷² Līdz ar to Toms Obakata pauž viedokli, ka cilvēku tirdzniecība vien nevar būt vērtējama kā verdzība. „Ja pastāvīga īpašumtiesību izpausme no tirgotāju puses izbeidzas (ja cilvēki tiek eksploatēti no citu personu puses), kad tie sasniedz mērķa vietu, cilvēku tirdzniecību nevar uzskatīt par verdzību.”⁷³

Doktrīnā pastāv viedoklis, ka ir nepieciešams, lai tirgotāju saskarsme ar upuriem būtu ilgstoša. „Domājamas varas izpausmes ilgums, kas ir saistīts ar īpašumtiesību, ir otrs faktors, kurš var būt ņemts vērā, nosakot, vai kāds bijis paverdzināts, lai gan tā svarīgums katrā lietā būs atkarīgs no citu paverdzināšanas pazīmju pastāvēšanas.”⁷⁴

Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta 2.daļas „c” punktā ir skaidrots jēdziens „paverdzināšana” - proti - ka tā „nozīmē daļēju vai pilnīgu varas, kas saistīta ar īpašuma tiesībām, realizēšanu pār personu un ietver tādas varas realizēšanu, tirgojot personas, it īpaši sievietes un bērnus”⁷⁵. Pēc savas būtības Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos paverdzināšanas jēdziens iekļauj sevī cilvēku tirdzniecību, īpaši uzsverot sievietes un bērnus. Statūtos cilvēku tirdzniecība jau tiek uzskatīta par varas pār tiem realizēšanu, un nav nepieciešams, lai eksploatēšana no cilvēku tirgotāju puses turpinātos – šādas darbības ilgums netiek ņemts vērā. „Varas izpausmes ilgums” kā cilvēku tirdzniecības elements netiek

⁷⁰ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.449.

⁷¹ *Kunarac* judgement, par. 543. <http://www.un.org/icty/kunarac/trialc2/judgement/index.htm> (aplūkots 2007.16.martā.)

⁷² Ibid.

⁷³ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.449.

⁷⁴ *Kunarac* judgement, par. 542. <http://www.un.org/icty/kunarac/trialc2/judgement/index.htm> (aplūkots 2007.16.martā.)

⁷⁵ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007.14.martā.)

uzsvērts Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos iekļautajā „paverdzināšanas” definīcijā. Statūtos jau varas realizācija pār cilvēku, vienalga, vai tā ir terminēta vai ne, tiek uzskatīta par paverdzināšanas izpausmi. Patiesībā paverdzināšanas jēdziena skaidrojumā norāde uz cilvēktirdzniecību ir izšķiroša, lai šo noziegumu uzskatīt par noziegumu pret cilvēci paverdzināšanas formā.

Līdz ar to te ir novērojama būtiska atšķirība starp jēdzieniem „verdžība” un „paverdzināšana”. Paverdzināšanas stāvoklim nav nepieciešams konstatēt turpmāko ekspluatāciju no tirgotāju puses, kas būtu jāpierāda, attiecinot sieviešu tirdzniecību uz verdžības noziegumu. Var secināt, ka verdžības stāvoklis var būt konstatējams pēc sieviešu pārdošanas, bet paverdzināšana vienmēr būs jau pie sieviešu tirgošanas fakta. Verdžības jēdziens ir daudz plašāk interpretējams. Ir tiesiski nepareizi sieviešu tirdzniecību attiecināt uz verdžības noziegumu, jo pēc savas būtības ne visi sieviešu tirdzniecības gadījumi būs atbilstoši verdžības stāvoklim - varēs sasniegt šo statusu. Pēc darba autores domām, juridiski precīzi ir attiecināt sieviešu tirdzniecību uz paverdzināšanas noziegumu, kas būs novērojams visos sieviešu tirdzniecības epizodēs.

Spriežot pēc Eiropas Padomes Rekomendācijā Nr.11 (2000) „Par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā” paustā uzskata, ka „cilvēku tirdzniecība seksuālas izmantošanas nolūkā, kas galvenokārt skar sievietes un jauniešus, var radīt upuru paverdzināšanu”⁷⁶. Te tiek uzsvērts, ka pati cilvēku tirdzniecība nav paverdzināšana, bet gan tas, kas notiek pēc upura pārdošanas, var būt kvalificējams kā paverdzināšanas stāvoklis. Šāda nozieguma satura interpretācija nesaskan ar Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos pausto un iepriekš norādīto, ka jau tirdzniecības akts *per se* tiek kvalificēts kā paverdzināšana. Noziedznieks jau pārdošanas brīdī realizē savu varu pār personu, kas atbilst paverdzināšanas koncepcijai un nav pieļaujama personu „nevertikālu” attiecību īstenošanā.

Cilvēku tirdzniecības pētnieks Ričards Pjotrovics (*Ryszard Piotrowicz*) norāda, ka „darbībai, lai radītu tirdzniecību, sekojošās ekspluatācijas elementam jābūt klātesošam”⁷⁷. Taču, kā norāda Toms Obakata, ne vienmēr šis elements varēs pastāvēt pat neatkarīgi no noziedznieka gribas, piemēram, ja mērķa valstī uzreiz iesaistīsies policija, un noziedzīgā darbība tiks pārtraukta pirms sievietes tiks ekspluatēta.⁷⁸ Par kādu noziegumu šajā gadījumā varēs runāt, ja lielāku nozīmi piešķirt tieši turpmākajai ekspluatācijai? Pēc darba autores domām, sieviešu tirdzniecība pastāv arī bez tālākās upuru ekspluatācijas. Pats fakts, ka

⁷⁶ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

⁷⁷ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.450.

⁷⁸ Ibid.

noziedznieki realizēja varu pār sievietēm, pārdodot tās uz mērķa vietu, jau liecina par sieviešu tirdzniecības nozieguma pastāvēšanu. Pat, piemēram, ja „pircēji” nepaspēja „izmantot” savu „pirkumu” savos noziedzīgajos nolūkos neatkarīgi no savas gribas (ja iesaistās noziedzības apkarošanas orgāni), viņi jau ir nopirkuši savu upuri, kas jau liecina par gribas ekspluatēt sievieti pastāvēšanu.

Cilvēktiesību teorētiķis Obakata norāda, ka alternatīva pieeja attieksmei pret sekojošās ekspluatācijas elementu varētu būt kā pret pietiekamu, bet ne nepieciešamu cilvēku tirdzniecības elementu.⁷⁹ Šāda cilvēktirdzniecības interpretācija saskan ar definīciju, kas ir iekļauta „Protokolā par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to”. Protokola definīcijā „frāze „ar mērķi” (*for the purpose*)⁸⁰ var būt interpretējama vienīgi *mens reus* nozīmē”⁸¹. Tas nozīmē, ka nav nepieciešams, lai persona pēc tam tiktu ekspluatēta, pietiek ar tās pārdošanas faktu, lai kvalificētu cilvēku tirdzniecības noziegumu un būtu nodibināts nozieguma *actus reus*.

2.6. Kontroles un īpašumtiesības elements

„Paverdzināšanas pazīmes iekļauj sevī kontroles un īpašumtiesības elementus; ierobežošanu jeb indivīda autonomijas, izvēles brīvības vai pārvietošanās brīvības kontroli un bieži labuma pieaugumu vainīgajam. Trūkst upura piekrišana jeb brīva griba. Novērojami vardarbības draudi, maldināšana vai nepatiesi solījumi; varas ļaunprātīgā izmantošana; upura neaizsargātības stāvoklis; aizturēšana vai nebrīve, psiholoģiska apspiešana. Nākamās pazīmes iekļauj sevī ekspluatēšanu; stingru prasību veikt piespiedu vai obligātu darbu vai pakalpojumu, bieži vien bez atlīdzības un bieži, bet neobligāti, ietverot fiziskas grūtības (*hardship*); dzimumsakarus; prostitūciju; un cilvēku tirdzniecību.”⁸²

„Tribunāls *Kunarac* spriedumā kā paverdzināšanas elementu min arī cilvēktirdzniecību. Acīmredzot tiesu praksē jēdziens „paverdzināšana” tiek paplašināts. Paverdzināšanas *actus reus* ir varas pār personu izpausme un *mens reus* ir tīša šādas varas izpausme.”⁸³

⁷⁹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.450.

⁸⁰ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. University of Minnesota home page: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/trafficking.html> (aplūkots 2007. 20.martā.)

⁸¹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.450.

⁸² *Kunarac* judgement, par. 542. <http://www.un.org/icty/kunarac/trialc2/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 16.martā.)

⁸³ Than C., Shorts E. *International Criminal Law and Human Rights*. London: Sweet and Maxwell, 2003, p.357.

Profesoram Bassioni pēc viņa ziņojuma par cilvēktiesībām Afganistānā tieši tika jautāts, vai viņš uzskata, ka sievietes, ar kurām ir samaksāti parādi vai kuras ir spiestas strādāt laukos piespiedu darbu, ir pakļautas verdzībai - uz ko viņš ir atbildējis, ka jāskatās tas aspekts, vai viņas var pamest to vietu, kur tās atrodas vai ne: „Ja viņas var pamest, tad tā nebūs verdzība, ja nevar to izdarīt, tad būs verdzība.”⁸⁴ Te Bassioni uzsver tieši to apstākli, ka verdzības (arī tai līdzīga stāvokļa) izpausme ir cieši saistīta ar upura pārvietošanas brīvību. Šādi Bassioni norāda uz alternatīvu pieeju, kā atšķirt šo noziegumu no citām tiesiskām un netiesiskām darbībām.

2.7. Nozieguma veikšanas motīvi

Teorijā pastāv viedoklis, ka „persona nevar izdarīt noziegumus pret cilvēci personisku motīvu dēļ”⁸⁵. Analizējot šo nozieguma pret cilvēci elementu kopsakarībā ar sieviešu tirdzniecības noziegumu no šī skatu punkta, ir skaidrs, ka šajā aspektā sieviešu tirdzniecība nevar sasniegt nozieguma pret cilvēci statusu. Sieviešu tirdzniecība ir noziegums, kas tiek veikts tieši personisku motīvu dēļ – mantkārība, iedzīvošanās, atbērbība un tā tālāk – tā ir tikai daļa no motīviem, kas ir šī nozieguma pamatā.

Pastāv arī pilnīgi pretējais viedoklis attiecībā uz iepriekšminēto. Toms Obakata norāda, ka „atšķirībā no genocīda, kas pieprasa nolūku iznīcināt iedzīvotājus, pamatojoties uz to nacionalitāti, etnisko izcelsmi, rasi vai reliģiju, noziegumos pret cilvēci diskriminācijas nolūks nav nepieciešams”.⁸⁶ *Tadič* lietā *ad hoc* tribunāls norāda, ka noziegums pret cilvēci var būt paveikts tīri personisku iemeslu dēļ.⁸⁷ Nav nepieciešams, lai vainīgais būtu ar īpašu rasista vai nehumāna prāta kompleksiju.⁸⁸ Tiesu prakse pierāda, ka nav nepieciešamības noziegumā pret cilvēci konstatēt īpašo nolūku, kas pēc būtības atvieglo nozieguma pret cilvēci pastāvēšanas pierādīšanu praksē.

Līdzīgi ir ar aspektu, kas tiek noteikts kā „nodarījumam jābūt ar diskriminējošo nolūku”⁸⁹. Tas, ka sievietes tiek pārdotas seksuālā rakstura verdzībai vai lai veiktu piespiedu

⁸⁴ 28 October 04 Press Conference: Mr. Cherif Bassiouni, Independent Expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Afghanistan. www.un.org/webcast/PC2004.html (aplūkots 2007. 25.martā.)

⁸⁵ Paporinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 23.09.2003 Nr. 34 (292), 30.09.2003 Nr. 35 (293).

⁸⁶ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.452.

⁸⁷ *Tadic* judgement, par. 248.,252. <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 15.martā.)

⁸⁸ Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law. www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)

⁸⁹ Paporinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 23.09.2003 Nr. 34 (292), 30.09.2003 Nr. 35 (293).

darbu, ir visu rasu sievietēm piemītošais – šeit nepastāv nekāda diskriminācija rases dēļ, etniskas izcelsmes dēļ vai cita veida diskriminācija. Sievietes ir sociāli vājākais dzimums, lai kādas teorijas neizvirzītu feministes, statistikas datus grūti apstrīdēt. Pēc autore domām, noziedznieka mērķis, veicot šo noziegumu, nav diskriminēt kādu īpašo sieviešu grupu. Tirdzniecība ar cilvēkiem tiek veikta attiecībā pret abiem dzimumiem, tikai sieviešu tirdzniecības mērogs ir daudz plašāks, būtiskāks.

2.8. Spīdzināšanas klātbūtne noziegumā

Teorijā pastāv viedoklis, ka verdzības stāvoklī vienmēr būs spīdzināšana, kas nozīmē „neciešamu fizisku vai garīgu sāpju vai ciešanu apzinātu radīšanu personai, kas atrodas apsūdzētā aizbildniecībā vai kontrolē”⁹⁰, bet pavisam atšķirīgs viedoklis tiek pausts *Pohl* spriedumā, kur tiesa tieši uzsver citu verdzības elementu – nekompensēto darbu.

Pohl lietā Amerikas Savienoto Valstu kara tribunāls ir norādījis, ka „verdzība var pastāvēt pat bez spīdzināšanas. Vergi var būt labi baroti, labi apģērbti un ērti izmitināti, bet viņi tik un tā ir vergi, ja bez likumiska pamatojuma, viņiem ir atņemta brīvība ar iedarbīgiem ierobežojumiem. Var neņemt vērā visus sliktās izturēšanās pierādījumus, izlaist badu, sišanu un citas nežēlīgas darbības, bet atzītais verdzības fakts – piespiedu nekompensētais darbs – joprojām paliek. Nepastāv tāda parādība kā labdarīga verdzība. Netīša kalpība, pat ja tā ir „mīkstināta” ar humānu attieksmi, tā joprojām ir verdzība.”⁹¹ Šāds tiesas secinājums būtu attiecināms uz sieviešu tirdzniecību tādā mērā, ka nav tiesiski svarīgi, kādos apstākļos dzīvo sievietes mērķa valstīs, tik un tā viņas nav brīvas savā izvēlē. Pārdotās sievietes mērķa valstī neatrodas brīvās darba tiesiskajās attiecībās, nesaņem atalgojumu par savu darbu vai pakalpojumiem, arī pats darbs bieži vien nav likumīgs, ne tikai sieviešu stāvoklis vien.

Kā norāda Antonio Kasēze – „ja noziegums pret cilvēci ir ar vajāšanas elementu, tad vajāšanas vai diskriminācijas nolūks ir nepieciešams”⁹². Taču, kā iepriekš tika noskaidrots, spīdzināšana ne vienmēr pastāvēs sieviešu tirdzniecībā.

Kā jebkurā noziegumā, *mens reus* analizējams atbilstoši konkrētam gadījumam, nevar, apskatot problēmu kopumā, pateikt precīzi, kas ir vai nav attiecīgajā noziegumā, var tikai ieskicēt. Šeit parādās tā atšķirība starp tirgotājiem un tiem, kas sievieti pērk turpmākai ekspluatācijai – pircējiem – kam var būt šāds nodoms – spīdzināt sievieti, lai gan šāda attieksme var parādīties ekspluatācijas gaitā, neskatoties uz to, ka pie nolūka šāda

⁹⁰ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

⁹¹ *Pohl* judgement. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/pohl/pohl.htm> (aplūkots 2007. 16.martā.)

⁹² Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law. www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)

spīdināšanas esamība nebija paredzēta. Vērtējot tirgotāju nolūku – tie saprot, kādiem mērķiem sievieti pērk un kas to sagaida, īstenībā, pat ja viņi to tieši nenodara sievietēm, viņi netieši ir par to atbildīgi. Tas ir tāpat, piemēram, kā ar organizētājiem sievietes izvarošanā - noziedznieks pats tieši nepiedalās nozieguma izdarīšanā, taču nes atbildību par to.

Grūti saprast, kādā veidā vēl pircējs var piespiest sievieti darīt sev vēlamo, ja ne spīdzinot, protams, var to panākt, izmantojot psihotropās un narkotiskās vielas, kas bieži vien arī tiek darīts, bet pēc autores domām, te tomēr pastāv sievietes spīdzināšana, jo tiek nodarīts neatgriezenisks kaitējums sievietes veselībai.

Spīdzināšana varēs būt novērojama tieši pēc sievietes pārdošanas – kad tā nonāk pircēja varā, proti, verdzības stāvoklī. Paverdzināšanas noziegumā, kam atbilst sieviešu tirdzniecības akts *per se*, šādu spīdzināšanas klātbūtni bieži vien nevarēs novērot.

2.9. Secinājumi

Ir saskatāmas trīs pieejas sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci definēšanā.

Pirmkārt, daži teorētiķi, neiedziļinoties sieviešu tirdzniecības būtībā, uzskata, ka tā aptver visu - gan pašu tirdzniecības aktu, gan to, kas notiek ar pārdotajām sievietēm pēc tam. Tirdzniecības jēdziens šajā gadījumā tiek nepamatoti paplašināts. Šeit sieviešu tirdzniecība tiek attiecināta uz verdzības noziegumu. „Mūsdienu verdzība sevī iekļauj cilvēku tirdzniecību, lielākoties sievietes un bērnus, seksuālajai eksploatācijai.”⁹³ Šajā apgalvojumā var novērot, ka, lai konstatētu verdzību, ir nepieciešama saite starp tirdzniecības faktu un to, kas notiek pēc sievietes pārdošanas, proti, tās eksploatāciju.

Ja pastāvētu tikai šāda attieksme, tad par noziegumu pats tirdzniecības akts netiktu uzskatīts, līdz ar to noziedznieks paliktu nesodīts. Viedoklis, ka „piespiedu prostitūcija ir viena no cilvēku tirdzniecības formām – tik bieži sastopama eksploatācija [...]”,⁹⁴ pierāda, ka par tirdzniecību tiek uzskatīta arī prostitūcijas izmantošana, kas pēc savas būtības nav tirdzniecības akts, bet gan ir sievietes pārdošanas rezultāts.

Otrkārt, bieži vien doktrīnā nodala sieviešu tirdzniecību no turpmākās sieviešu eksploatācijas pēc tam, un līdz ar to identificē par verdzību tikai pašu eksploatāciju, neuzskatot, ka tirdzniecība jau iekļaujama verdzības būtībā, bet, pastāvot atsevišķi no turpmākās sieviešu eksploatācijas, ir paverdzināšana. „Starptautisko cilvēktiesību akti

⁹³ Lindo V. The Trafficking of Persons into the European Union for Sexual Exploitation: Why it Persists and Suggestions to Compel Implementation and Enforcement of Legal Remedies in Non-Complying Memberstates. *Boston College International and Comparative Law Review*. Winter, 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁹⁴ Johnson J. Rreshpja v. Gonzales: the Sixth Circuit's Failure to Consider Gender's Place in Asylum Claims. *Tulane Journal of International and Comparative Law*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

identificē vardarbību, kas ir nodarīta pārdotajām sievietēm, par tik plašu pamattiesību pārkāpumu, kurš ir tuvs verdzībai.”⁹⁵ Te tiek runāts tieši par aspektu, ka verdzība ir tikai tas, kas notiek pēc sievietes pārdošanas. Tas vairāk atbilst Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu noteiktam noziegumam – „seksuālā paverdzināšana”, proti, tam, kas notiek pēc sievietes pārdošanas.

„Te jāskatās tieši no ilglaicīguma viedokļa, cik ilgi tas tiek veikts, jo, kā tika norādīts iepriekš – ja laika periods ir īslaicīgs, tad noziegums nevar būt vērtējams kā paverdzināšana.”⁹⁶ Šāds viedoklis pilnīgi neatbilst Starptautiskās Krimināltiesas Statūtiem – tieši pašas paverdzināšanas jēdziena definējumam. Šāds uzskats nepaskaidro, par ko uzskatīt sieviešu tirdzniecības aktu. Šāda attieksme atstāj malā sieviešu tirdzniecību *per se*. Līdz ar to autore uzskata, ka būtu tiesiski nepieļaujami šādu noziegumu, *inter alia*, vispār neidentificēt kā noziegumu. Nevar vienkārši ignorēt šo nodarījumu, sniedzot paverdzināšanas jēdzienam nepamatoti un pat prettiesiski šauru interpretāciju, nemaz nedziļinoties, kas tiek ietvers tajā.

Treškārt, tirdzniecība tiek nodalīta kā atsevišķs nodarījums no tā, kas notiek pēc sieviešu pārdošanas, uzskatot, ka pati tirdzniecība jau ir paverdzināšana. Pēc darba autores domām, šis viedoklis ir vispareizākais, jo pēc savas būtības iedziļinās sieviešu tirdzniecības problēmā. Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos paverdzināšanas nozieguma definīcijā pats tirdzniecības akts *per se* ir uzskatāms par paverdzināšanu, jo persona realizē savu varu pār citu cilvēku - neskatoties uz to, ka šī darbība ir īslaicīga, tik un tā Statūtu kontekstā tā ir paverdzināšana.

„Tirgotājiem ir pilnīga vara pār sievietēm, ko viņi iesaista prostitūcijā. Pārdotām sievietēm tiek liegtas visas tiesības uz personīgo autonomiju, un viņas kļūst par precēm, piederošām tirgotājam, kas var būt nopirkta un pārdota prostitūcijas biznesā.”⁹⁷ „Sieviešu tirdzniecības jēdziens aptver vervēšanas, transportēšanas un uzraudzības procesus [...] - tirdzniecība iekļauj sevī pilnu procesu – no upura savervēšanas līdz tas nokļūst jaunajā vidē.”⁹⁸

Profesors Bassioni norāda uz to, kas iekļaujams jēdzienā „paverdzināšana”,- tas ir „[...] verdzībai līdzīga prakse, ieskaitot baltu vergu – sieviešu un bērnu - tirdzniecību, vergu tirdzniecību Āfrikā, sieviešu tirdzniecību un ekspluatāciju prostitūcijai”⁹⁹.

⁹⁵ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Gotehus A. Crossing the River Perceptions of „Human Trafficking” Among Villagers in Bokeo Province, Northern Laos. <http://www.umb.no/noragric/publications/msctheses/2006/2006-ds-Aslaug-Gotehus.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)

⁹⁹ Bassiouni C. M. *International Criminal Law*. 2d ed. Vol 1. Crimes. New York: Transnational Publishers, Inc., 1999.

Pieskaroties jautājumam, kuri no starptautiskajiem noziegumiem ir sasnieguši *jus cogens*¹⁰⁰ statusu, Bassioni atsevišķi izdala verdzību un tai līdzīgu praksi un starptautisko sieviešu tirdzniecību.¹⁰¹ Arī Valentija Liholaja norāda, ka, „izanalizējot literatūrā paustos viedokļus”, noziegumos pret cilvēka tiesībām un brīvībām ir iekļaujami: verdzība un vergu tirdzniecība, cilvēku tirdzniecība, prostitūcijas ekspluatācija no trešo personu puses, spīdzināšana¹⁰². Te tieši tiek atspoguļots uzskats, ka cilvēku tirdzniecība var būt skatīta atsevišķi no verdzības, uzskatot, ka ne vienmēr šis noziegums atbildīs tieši verdzības koncepcijai, ka ne visos gadījumos tā sasniegs verdzības statusu. Šis viedoklis saskan ar sieviešu tirdzniecības kā paverdzināšanas koncepcijas uztveršanu, kas atbilst jau pašam tirdzniecības aktam *per se*, un nav nepieciešamības novērot turpmāko ekspluatāciju no sieviešu tirgotāju puses. Par verdzību potenciāli varētu arī globāli nosaukt visu, kas notiek ar sievieti pēc pārdošanas, iekļaujot pašu tirdzniecības aktu un ietverot dažādus nozieguma subjektus. Taču nekādā veidā nevar uz verdzību visos gadījumos attiecināt tikai sieviešu tirdzniecību kā tādu, tirdzniecībai kā tādai nav tik plaša saturs.

Starptautisko krimināltiesību vidē rodas pretrunas attiecībā uz sieviešu tirdzniecības aizlieguma statusu, saturu un tiesisko būtību vispār. To var nodalīt kā atsevišķu noziegumu pret cilvēci, taču tas savā mērā būs pretrunā ar Starptautiskās Krimināltiesas darbības normatīvo regulējumu, proti, tās Statūtiem, kas iekļauj sieviešu tirdzniecību paverdzināšanas noziegumā. Sieviešu tirdzniecība nav patstāvīgs noziegums pret cilvēci, bet gan noziegums, kas ir iekļaujams citā nozieguma pret cilvēci koncepcijā - paverdzināšanā.

Kā starptautisko paražu tiesību atspulgs Starptautiskās Krimināltiesas Statūti nosaka starptautisko standartu, kas ir derīgs visām valstīm. Tas paliek noskaidrojams, vai valsts turpmākā prakse kalpos, lai apstiprinātu sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci statusu. Konstrukcijas ziņā sieviešu tirdzniecība atbilst nozieguma pret cilvēci terminam un garam, kā tas ir noteikts Statūtos. Darbības plāna ziņā sieviešu tirdzniecības problēma ir visefektīvāk risināma uz starptautiskā pamata, ko nodrošina sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci atpazīšana [...].¹⁰³ Te ir atspoguļots viedoklis, ka tikai valstu turpmākā prakse spēs piešķirt sieviešu tirdzniecībai nozieguma pret cilvēci statusu. Pēc būtības tiesiskajos instrumentos paustajam ir tikai deklaratīvs raksturs, kamēr tam nav pietiekamo pierādījumu valstu praksē.

¹⁰⁰ *Jus cogens* pēc starptautisko tiesību speciālista Māra Lejnika rezumējuma – ir „paražu tiesību principi, no kuriem nav pieļaujama atkāpšanās” vai „starptautisko tiesību pamatprincipi”.

¹⁰¹ Bassiouni C. M. The Perennial Conflict between International Criminal Justice and Realpolitik. *Georgia State University Law Review*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14. aprīlī.)

¹⁰² Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 117.lpp.

¹⁰³ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

Rezumējumā darba autore vēlas norādīt uz uzskatu, kas valda starptautisko tiesību doktrīnā (uz to norāda, piemēram, profesors Bassioni, runājot par starptautiskajiem noziegumiem, un citi), ka tieši starptautiskā sieviešu tirdzniecība var būt skatīta kā starptautiskā rakstura noziegums, un tikai šī mēroga noziegumu var mēģināt identificēt kā nozieguma pret cilvēci statusu sasniegušo vai ne. Uz starptautiskajām krimināltiesībām varēs attiecināt tikai starptautiskā mēroga sieviešu tirdzniecību.

Secinot par pirmajā daļā pateikto, var apgalvot, ka starptautiskā sieviešu tirdzniecība ir noziegums, kas iekļaujams noziegumā pret cilvēci - paverdzināšanā, bet starptautiskajā tiesiskajā vidē vēl nav izveidojies korektais priekšstats, kas pēc savas būtības ir sieviešu tirdzniecība. Doktrīnā pati tirdzniecība bieži vien tiek nosaukta par verdzību, kas īstenībā būs tikai tad, ja sieviešu tirdzniecības aktam sekos sievietes ekspluatācija. Nav pietiekamas nozieguma pētījuma bāzes, jo šī problēma vairāk tiek apskatīta no socioloģijas viedokļa, nevis no starptautisko krimināltiesību skatu punkta. Faktiski, kas veido noziegumu par noziegumu pret cilvēci – tā ir nozieguma ilgstoša vēsture un nozieguma uzskatīšanas par noziegumu pret cilvēci prakses pastāvēšana starptautiskajā tiesiskajā vidē. Tieši uz šo brīdi sieviešu tirdzniecība saskaņā ar starptautiskajiem normatīvajiem aktiem netiek skatīta kā pilnīgi patstāvīgs noziegums pret cilvēci, taču tā ir ietverama paverdzināšanas būtībā – proti, tā tiek aplūkota kā noziedzīgais nodarījums, kas ir noziegums pret cilvēci – paverdzināšana. Pastāvot starptautiskās sieviešu tirdzniecības kā nozieguma pret cilvēci atpazīšanas praksei, tai ir potenciāls veidot arī neatkarīgu noziegumu pret cilvēci.

Turpmāk darbā autore apskatīs universālās jurisdikcijas piemērošanas iespēju sieviešu tirdzniecības gadījumā, kā arī norādīs uz pieejām, kas pastāv starptautiskajās publiskajās tiesībās attiecībā uz universālās jurisdikcijas pielietošanu šī nozieguma apkarošanā.

3. PIEEJAS UNIVERSĀLĀS JURISDIKCIJAS PIEMĒROŠANAS IESPĒJAI SIEVIEŠU TIRDZniecības APKAROŠANĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU DOKTRĪNĀ

3.1. Universālās jurisdikcijas jēdziens

Darba iepriekšējās daļās autore mēģināja pierādīt, ka sieviešu tirdzniecība ir noziegums pret cilvēci, proti, ka tā ir iekļaujama paverdzināšanas būtībā, un, pamatojoties uz šo atziņu, darba otrajā daļā tiek rasta atbilde uz jautājumu, vai sieviešu tirdzniecība piesauc universālo jurisdikciju. Pirms pievērsties trešajā daļā izvirzītās problēmas analīzei, ir jānoskaidro pamatjēdzienu saturs.

Jēdziens „jurisdikcija” var būt definēts kā „valstu pilnvaras piemērot savas tiesības, pakļaujot personas un lietas izskatīšanai savās tiesās un tribunālos, un pielietojot savas tiesības[...].”¹⁰⁴ No tā var izdarīt secinājumu, ka jurisdikcijas realizēšana ir gan valstu tiesības, gan juridiskais pienākums.

Starptautiskajās tiesībās pastāv piecas fundamentālās jurisdikcijas principa teorijas: teritorialitātes principa teorija – kuras pamatā ir vieta, kur pārkāpums tika paveikts; aktīvais personālais jeb nacionālais princips, kas balstās uz apsūdzētā pilsonību; pasīvais personālais, kurš pamatojas uz upura pilsonību; aizsardzības princips, kura pamatā ir aizskartās valsts intereses; universālā principa teorija, kas balstās uz starptautiskā rakstura pārkāpumu.¹⁰⁵ Kā norāda profesors Bassioni, pirmām četrām teorijām ir nepieciešama nodarījuma saite ar valsti, kas vēlas realizēt savu jurisdikciju.¹⁰⁶ Tas nozīmē, ka valsts varēs realizēt jurisdikcijas tiesību tikai tad, ja pastāvēs kaut viens no jurisdikcijas realizēšanas pamatiem jeb priekšnosacījumiem.

Universālajam principam ir pavisam savādāks tiesiskais pamats. Jurisdikcijas pētnieks Karnegi (*Carnegie*) apgalvo: ”Valstij, kas pretendē darboties, pamatojoties uz šo [universālo] principu, ir tiesības realizēt savu jurisdikciju pār jebkuru pārkāpēju neatkarīgi no vainīgā pilsonības vai pārkāpuma izdarīšanas vietas, vai neatkarīgi no jebkādas saites starp valsti - lietas ierosinātāju - un pārkāpēju”.¹⁰⁷ Var secināt, ka valstij nav obligāti jābalstās uz kādu no jurisdikcijas priekšnoteikumiem, lai sāktu nozieguma izmeklēšanu savā valstī.

¹⁰⁴ Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.227.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.227.

Universālā jurisdikcija ir paražu, nevis uz līgumiem balstīta parādība [..].¹⁰⁸ Savukārt „starptautiskās paražu tiesības ir „vispārējā prakse, kas ir atzīta kā noteikums”, vai „vispārēja un noturīga valstu prakse, kas ir ievērota ar tiesiskā pienākuma apziņu”. Tādējādi paraža veidojas no divām sastāvdaļām: vispārējā valstu prakse un pārliecība vai nolūks darboties ar tiesisko mērķi, vai kā to bieži vien sauc – *opinio juris*.”¹⁰⁹ Vienotas valstu prakses elements nozīmē to, ka valstīm identiskās situācijās jārikojas vienādi [ko būtu grūti pierādīt praksē, līdz ar to ir jāpierāda], ka vairākums [valstu] līdzīgās situācijās rīkojas līdzīgi.¹¹⁰ Līdz ar to ir jāpastāv vispārējai, ilglaicīgai (pastāvīgai) un vienveidīgai valstu praksei un *opinio juris*, kas kopā veido starptautiskās paražu tiesības, lai valsts būtu tiesīga realizēt savu jurisdikciju atbilstoši universālajam principam. Tādējādi paražu universālā jurisdikcija saista visas valstis, nevis tikai konvenciju noslēgušās valstis.

Starptautisko krimināltiesību konvenciju lielākā daļa neparedz universālo jurisdikciju”¹¹¹. Skatoties no cita skatu punkta, tas liecina arī par pretējo - ja konvenciju lielākā daļa to neparedz, tas arī pierāda tādu aspektu, ka tomēr universālā jurisdikcija nav plaši atzīta kā starptautiska paraža.

„Universālā jurisdikcija ir izņēmuma starptautiskās jurisdikcijas doktrīna, kurai nav dubultnieka nacionālajās tiesībās. Tā ir izņēmuma jurisdikcija, jo, atšķirībā no citiem jurisdikcijas pamatiem, universālā jurisdikcija nebalstās uz teritoriālo vai nacionālo saiti ar darbību vai vainīgo, pār kuru valsts realizē tiesiskās pilnvaras.”¹¹² Universālās jurisdikcijas princips nosaka, ka jebkura valsts var saukt pie kriminālatbildības vainīgās personas saskaņā ar savu nacionālo likumdošanu neatkarīgi no nozieguma izdarīšanas vietas.¹¹³ Tās piemērošanas gadījumā valsts realizētu savas tiesības un, īstenībā varētu apgalvot, ka tā arī veiktu savu pienākumu sabiedrības labā, kas tomēr nebūtu obligāti saistošs. Tas būtu savā veidā tā saucamais „sirdsapziņas”, solidaritātes pienākums.

Atšķirībā no citiem jurisdikcijas principiem – universālais - sevī iekļauj valstu vispārējo pienākumu sabiedrības priekšā – apkarot noziegumu, kas satrauc plašu subjektu loku. Šāds pienākums vairāk būtu *opinio juris* izpausme, nevis valstu vispārējs publiskais pienākums tradicionālajā jēdziena „pienākums” izpratnē. Universālā jurisdikcija ir izveidojusies tādos

¹⁰⁸ Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹¹¹ Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.234.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Starptautisks noziegums – starptautisks sods. http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/012-183-331-11-48-902-20061122STO00182-2006-27-11-2006/default_lv.htm (aplūkots 2007. 16.aprīlī.)

noziedzumos kā pirātisms, vergu tirdzniecība, genocīds, kara noziegumi un noziegumi pret cilvēci kā paražu tiesību substance.¹¹⁴ Te jāpiebilst, ka tomēr ne pret visiem Obakata minētajiem noziegumiem praksē varēs piemērot universālo jurisdikciju. Tas ir vairāk teorijā pastāvošais viedoklis par universālās jurisdikcijas piemērošanas iespēju attiecībā pret šādiem noziegumiem.

Universālās jurisdikcijas loģiskais pamats vispār [...] ir tas, ka pastāv noteiktie pārkāpumi, kas, pamatojoties uz to īpašo raksturu, iespaido visu valstu intereses, pat, ja tie ir paveikti citā valstī vai attiecībā pret citu valsti, upuri vai interesi.¹¹⁵ Apkopojot šo iepriekšminēto universālās jurisdikcijas pamata interpretāciju, Bassioni raksta: „universālās jurisdikcijas princips pieņem, ka katrai valstij ir tiesiskā interese jurisdikcijas pielietošanā, lai apkarotu pārkāpumus, kurus visas valstis nosoda”.¹¹⁶

Ir jāapskata arī starptautiskā nozieguma jēdziens, jo tas ir attiecināms uz sieviešu tirdzniecību. Tālāk autore pievērsīsies aspektam – kas tieši veido noziegumu par starptautiskā rakstura noziegumu.

„Ir labi nostiprināts viedoklis, ka starptautiskajam noziegumam jābūt ar izšķirošo elementu, kas tieši veido nacionālo nodarījumu par starptautisko noziegumu. Citiem vārdiem sakot, ir nepieciešams starptautiskais jeb jurisdikcijas elements, lai nošķirtu nacionālos noziegumus no starptautiskajiem. Tas ir īpaši nepieciešams, kad starptautiskais noziegums ietver darbību virkni, no kurām visas ir atzītas par noziedzīgām valstu iekšējās tiesībās.”¹¹⁷

Profesors Bassioni norāda, ka ir trīs perspektīvas koncepcijai, kas padara noziegumu par starptautiskā mēroga noziegumu – noziegumu pret cilvēci. „Pirmkārt, noziegumi pret cilvēci eksistē kā starptautiskā noziegumu kategorija, kad ir sastopama plaša mēroga viktimizācija pret identificējamu cilvēku grupu kā valsts darbības vai politikas rezultāts. Šī pozīcija saskan ar tagadējo starptautisko tiesību stāvokli un ar noziegumu pret cilvēci vēsturi.”¹¹⁸

Otrs skatījums paplašina pirmo un iekļauj nevalstiskus nozieguma veicējus, kuru kompetencē ir daļa no valsts īpašībām, lai realizētu varu vai kontroli pār teritoriju [...], tādā veidā atspoguļojot politiku, kas ir analoga valsts darbībai vai politikai.¹¹⁹

Trešā pieeja ir otrās pozīcijas paplašinājums un prasa vienīgi plaša mēroga viktimizāciju pret identificējamām personu grupām, kad viktimizācija ir paveikta uz plašās vai

¹¹⁴ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.455-456.

¹¹⁵ Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.228-229.

¹¹⁶ Ibid, p.229.

¹¹⁷ Bassiouni C. M. International Criminal Law. Crimes. 2d ed. Vol 1. New York: Transnational Publishers, Inc., 1999., p.579.

¹¹⁸ Ibid, p.578 – 579.

¹¹⁹ Ibid, p.579.

sistemātiskās bāzes.”¹²⁰ Šis elements savā ziņā atvieglo pierādīšanu, ka noziegums sasniedz starptautiskā nozieguma statusu, jo nav jāpierāda valsts klātbūtne pie nodarījuma veikšanas – kas atbilst sieviešu tirdzniecības būtībai.

Autore, analizējot tiesu praksi un starptautisko krimināltiesību tiesību doktrīnu un ievērojamo zinātnieku un pētnieku atziņas, izdala trīs atsevišķas pieejas attiecībā uz universālās jurisdikcijas pielietošanas iespēju sieviešu tirdzniecības apkarošanā. Turpmāk autore apskatīs un analizēs to, kādā mērā diferencējas valstu un teorijā pastāvošie viedokļi attiecībā uz pieejām sieviešu tirdzniecības apkarošanā.

3.2. Universālās jurisdikcijas absolūtās piemērošanas koncepcija

Vairāki starptautisko tiesību zinātnieki (to starpā, Fellers (*Feller*) un Pausts (*Paust*)) norāda, ka noziegumus *delicta juris gentium*, ko paveic *hostes humani generis*¹²¹, var iztiesāt jebkura valsts un pārkāpējs var būt sodīts jebkurā valstī.¹²² Tādejādi starptautisko tiesību teorētiķi uzskata, ka valstīm ir absolūta tiesība piemērot universālo jurisdikciju attiecībā pret šāda statusa noziegumiem, un tā būtu pilnīgi attaisnota rīcība. Šāds apgalvojums ir pārāk optimistisks no tāda viedokļa, ka tomēr ar *delicta juris gentium* statusa piešķiršanu noziegumam vien nepietiek, jo, lai gan tas ir attiecināms, piemēram, uz noziegumiem pret cilvēci, toties runāt par absolūtu universālās jurisdikcijas principa pielietošanu attiecībā pret šiem noziegumiem nav tiesiskā pamata. Ir sīki jāanalizē katrs nozieguma veids, lai noteiktu iespēju pielietot universālo jurisdikciju pret to – jāanalizē valstu prakses pastāvēšana un *opinio juris*. Pierādīt universālās jurisdikcijas iespēju, piešķirot „noziegumu, kas satrauc sabiedrību kopumā” statusu, acīmredzot nav pietiekoši.

Sieviešu tirdzniecības pētnieki norāda uz to apstākli, ka nevar vienkārši pasludināt sieviešu tirdzniecību par noziegumu pret cilvēci un ar to aprobežoties. „[...] analogija [starp noziegumiem pret cilvēci un sieviešu tirdzniecību] nebeidzas ar to, [nosakot, ka tas ir noziegums pret cilvēci]. Ja sieviešu tirdzniecība ir identificējama kā mūsdienu verdzības veids, ir nepieciešams attiecināt uz sieviešu tirdzniecību likumus, kas attiecas uz verdzības aizliegumu.”¹²³

Sieviešu tirdzniecības problēmas teorētiķe Alisona Koula (*Alison Cole*) uzskata, ka banāli pasludināt starptautiskajās tiesībās sieviešu tirdzniecību par noziegumu pret cilvēci,

¹²⁰ Bassiouni C. M. *International Criminal Law. Crimes*. 2d ed. Vol 1. New York: Transnational Publishers, Inc., 1999., p.579.

¹²¹ „Cilvēku dzimtas ienaidnieki”.

¹²² Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.229.

¹²³ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

inter alia, nav pietiekoši, jo šādai deklarēšanai ir tiesiskās sekas. Ja noziegums tiek uzskatīts par sasniegušu nozieguma pret cilvēci statusu, attiecībā uz to arī ir jāpiemēro tā statusam atbilstoši pasākumi, universālā jurisdikcija ir tajā skaitā.¹²⁴ Savādāk šādai deklarācijai ir tikai politisks raksturs, nevis juridiska būtība.

Profesors Bassioni norāda, ka „tiek atbalstīts viedoklis, ka noziegumi pret cilvēci ir pakļaujami universālajai jurisdikcijai”¹²⁵. Šāds apgalvojums norāda uz to, ka pastāv tikai teorētiskais, praksē nepierādītais viedoklis attiecībā uz universālās jurisdikcijas pielietošanas iespēju noziegumos pret cilvēci. Tas liecina par to, ka šāds viedoklis ir tikai veidošanas stadijā, nerunājot par tā realizēšanu praksē.

„Vēl viena pieeja sieviešu tirdzniecībai kā noziegumam pret cilvēci ir kā pret tādu, kas savukārt ir ieguvis *jus cogens* statusu. [...] Noziegumi pret cilvēci tiek uzskatīti par *jus cogens* daļu – kas ieņem augstāku stāvokli starptautiskajās tiesiskajās normās. Šī stāvokļa nozīme izpaužas tādā veidā, ka šādi noziegumi ir pakļaujami universālajai jurisdikcijai.”¹²⁶ Tas nozīmē, ka, uzskatot sieviešu tirdzniecību par nozieguma daļu, kam ir *jus cogens* statuss, attiecībā pret to var piemērot universālo jurisdikciju. Bet pēc autores domām, šāda pieeja ir virspusēja, jāsniedz šādam viedoklim pierādījumi tiesu praksē un citi pierādīšanas līdzekļi, lai uzskatītu šādu apgalvojumu par tiesiski pieņemamu un pierādītu. Te ir jāvērtē tāds aspekts kā *erga omnes*, kurā iekļaujami *jus cogens* principi, bet ne otrādi. *Erga omnes* izpaužas visu valstu tiesiskajā interesē aizsargāt šos starptautiskos pamatprincipus, kā arī tiesiskajā pienākumā tos nepārkāpt.¹²⁷ Piemēram, *erga omnes* statuss ir pirātisma aizliegumam, attiecībā pret sieviešu tirdzniecību šāds īpašais stāvoklis starptautiskajās tiesībās būtu sasniedzams pēc vispārējās, pastāvīgās un vienveidīgās valstu prakses pastāvēšanas attiecībā pret sieviešu tirdzniecības kā tāda stāvokļa nozieguma uztveršanu.

Bassioni min, ka starptautiskajā tiesību doktrīnā valda uzskats, ka postulāts *jus cogens* tagad ir paplašināms un iekļauj sevī ne tikai genocīdu, bet arī tādus starptautiskā rakstura noziegumus kā noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi, spīdzināšana, verdzība un verdzībai līdzīga prakse, starptautiskā sieviešu un bērnu tirdzniecība seksuālai ekspluatācijai, kā arī noteiktās terorisma formas.¹²⁸

Koula raksta, ka „salīdzinājumā ar relatīvi neuzmācīgām pieejām starptautiskajām

¹²⁴ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

¹²⁵ Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.240.

¹²⁶ Bassiouni C. M. Project of the Book “Crimes of War”. <http://www.crimesofwar.org/thebook/crimes-against-humanity.html> (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹²⁷ Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Erga_omnes#_note-0 (aplūkots 2007. 10.aprīlī.)

¹²⁸ Bassiouni C. M. The Perennial Conflict between International Criminal Justice and Realpolitik. *Georgia State University Law Review*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14. aprīlī.)

cilvēktiesībām, identificējot problēmu par starptautisko noziegumu, tam var būt universālās jurisdikcijas izveidošanas preskriptīvs efekts [...] Ir pieņemts, ka sieviešu tirdzniecība īstenībā ir konceptualizēta [tai noteikta detalizēta koncepcija] starptautisko tiesību vidē.”¹²⁹ Lai gan attiecībā uz sieviešu tirdzniecību jēdziens „konceptualizācija” bieži vien tiek lietots, autore uzskata, ka pietiekoša pamata tam nav, jo pastāv ļoti daudz pretrunu attiecībā uz tās statusu starptautiskajās krimināltiesībās, kā arī pat, ja kāda detalizācija pastāv, to var novērot tikai un vienīgi teorijā.

Eihmana lietā tiesa ir norādījusi: „Ir pilnīgi attaisnota universālās jurisdikcijas principa piemērošana, jo noziegumu pret cilvēci starptautiskais raksturs [...] vairs nav apšaubāms”.¹³⁰ Tiesa šajā gadījumā ņem vērā tieši nozieguma starptautisko raksturu, par kura būtību tika runāts iepriekš. Faktiski, tiesas arguments par labu universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai šajā lietā aptver gan noziegumu pret cilvēci sevišķo raksturu, gan noziegumu starptautisko jeb jurisdikcijas elementu. Kumulatīvi jāpastāv abiem aspektiem. Darba autore uzskata, ka spriedumā tiesa atbalsta universālās jurisdikcijas iespēju, bet šāds tiesas viedoklis ir vairāk kā kompetentās tiesiskās institūcijas uzskats, kas neapšaubāmi ir arguments par labu universālās jurisdikcijas pielietošanai šādu noziegumu apkarošanā. Šāds spriedumā paustais tiesas viedoklis kalpo kā pierādījums universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai noziegumos pret cilvēci.

Vēl teorētiski kā pamatojumu universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai attiecībā pret sieviešu tirdzniecību min, ka noziegums nevar būt atstāts valsts ekskluzīvajā jurisdikcijā.

Taču, ņemot vērā visu iepriekšminēto, var apgalvot, ka valstu universālās jurisdikcijas piemērošana kā valsts absolūta tiesība ir guvusi atbalstu teorijā, praksē tai nav pietiekošo pierādījumu – proti, valstu vispārējas, vienvēidīgas, ilglaicīgas prakses un *opinio juris* pastāvēšanas.

3.3. Skeptiskā pieeja universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai sieviešu tirdzniecības apkarošanā

18. gadsimta Anglijas starptautisko paražu tiesību profesora Viljama Blekstouna (*William Blackstone*) pazīstamais izteiciens, ka „visi noziegumi savā būtībā ir lokāli (vietējie), un jurisdikcija pār noziegumiem ir lokāla - jurisdikcija pār noziegumiem pieder valstij, kur

¹²⁹ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

¹³⁰ *Eichmann* judgement. <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Judgment/Judgment-031.html> (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

noziedzums tika paveikts”¹³¹, nereti tiek izmantots tiesu praksē, bet nedrīkst aizmirst, ka šis izteiciens atspoguļo pasaules tiesisko uztveri pirms trīs gadsimtiem. Taču arī šodien tiesību teorijā šis apgalvojums atrod piekritējus. Par to liecina arī tas, ka „nacionālā likumdošana nav attīstīta tik tālu, lai būtu jebkāds pamats runāt par universālās jurisdikcijas atzīšanu vismaz valstu lielākajā daļā”¹³².

Valstu paražu prakse ir atzinusi universālo jurisdikciju limitētā veidā. Skaidri izteikta pilnvara piemērot universālo jurisdikciju attiecībā uz noziedzumiem pret cilvēci ir vērojama tikai Kanādas, Beļģijas, Jaunzēlandes un Venecuēlas normatīvajos aktos.¹³³

Kā iepriekš tika minēts, ”starptautisko krimināltiesību konvenciju lielākā daļa neparedz universālo jurisdikciju”¹³⁴. Arī Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos ir noteikti tikai īpaši gadījumi, kad ir iespējama universālā jurisdikcija. Taču ir jābūt vairākiem priekšnoteikumiem, institūciju sadarbībai, lai tā tiktu realizēta. Līdz ar to princips netiek paredzēts absolūti, tikai īpašos gadījumos tas ir iespējams.

Arī ANO 1973.gada „Rezolūcijā par starptautiskās sadarbības principiem kara noziedzumos un noziedzumos pret cilvēci vainīgo personu atklāšanā, arestā, izdošanā un sodīšanā”¹³⁵ tiek runāts tikai par valstu kooperāciju noziedznieku sodīšanā, bet nav pateikts, ka šāda statusa noziedzumi piesauc universālo jurisdikciju.

Nav pārsteidzoši, ka universālā jurisdikcija ir izraisījusi skepticismu. Pirmām kārtām, tā nozīmētu liegt valstīm preskriptīvo pilnvaru ekskluzivitātes daļu, ko tās viscaur bauda savās teritorijās.¹³⁶ Aizņemoties Maršala (*Marshall*) formulējumu - „neviena valsts nevar likumīgi uzspiest noteikumu citai valstij. Katra izdod likumus sev, bet tās likumdošana var ietekmēt sevi patstāvīgi ... un tāpēc nevalstiskas [starptautiskās] tiesas nobendē [nacionālus] sodu likumus.”¹³⁷ Strīdi par iejaukšanos valstu suverenitātē, realizējot universālo jurisdikciju, ir mūžīgi. Maršals norāda uz to aspektu, ka attīstība starptautiskajās krimināltiesībās nemaz

¹³¹ Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹³² Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziedzumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹³³ Turpat.

¹³⁴ Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.234.

¹³⁵ UN Resolution on Principles of International Cooperation in the Detection, Arrest, Extradition, and Punishment of Persons Guilty of War Crimes and Crimes against Humanity. <http://www.un.org/documents/ga/res/28/ares28.htm> (aplūkots 2007. 10.aprīlī.)

¹³⁶ Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹³⁷ Lindo V. The Trafficking of Persons into the European Union for Sexual Exploitation: Why it Persists and Suggestions to Compel Implementation and Enforcement of Legal Remedies in Non-Complying Memberstates. *Boston College International and Comparative Law Review*. Winter 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

nenozīmē attīstību nacionālajās krimināltiesībās.

Skeptiķu patiesais uztraukums attiecībā uz universālo jurisdikciju izpaužas tādā veidā, „ka tā pārāk viegli pieļautu valstu ļaunprātīgu jurisdikcijas izmantošanu, kas manipulētu doktrīnu savām politiskajām vajadzībām. Pēkšņi katrai pasaules valstij būtu pilnvaras iejaukties citas valsts iekšējās lietās bez jebkāda objektīva teritoriālā vai pilsonības sakara, vienkārši aizbildinoties ar tā saukto „starptautisko noziegumu”. Un tādējādi šāda kritika neattiecas uz to, ka universālajiem noziegumiem jābūt aizliegtiem, bet drīzāk attiecībā uz to, ka valstis varētu subjektīvi pielāgot noziegumu definīcijas, lai sekotu saviem politiskajiem nolūkiem.”¹³⁸ Šeit tiek runāts par starptautiskā tiesību pamatprincipa - valstu suverēnās līdztiesības un neiejaukšanās iekšējās lietās – potenciālo pārkāpumu. Taču šāds apgalvojums ir pretrunā ar to, kas tika minēts iepriekš attiecībā uz Bassioni noteiktajiem starptautiskā nozieguma principiem - ir strikti jāievēro nosacījumi pie starptautiskā nozieguma noteikšanas. Iepriekšminētā valsts iespējama rīcība ir prettiesiska, tas ir – pārkāpums. Valsts nodarījuma *mens reus* pazīme – nolūks – ir realizēt savas subjektīvas intereses, kas nekādā mērā neattiecas uz šī *quasi* starptautiskā nozieguma izmeklēšanu. Šāda valsts rīcība ir nelikumīga, līdz ar to var izraisīt valsts atbildību. Var piekrist Kolanželo (*Colangelo*), kas min: „universālās jurisdikcijas starptautiskā tiesība nepieļauj šādas manipulācijas koruptīvajiem mērķiem.”¹³⁹

„*Lotus* lietā tika skaidri noteikts, ka citu valstu suverenitāte nevar tikt aizskarta, un valstīm jārīkojas tādā veidā, lai neaizskartu citu valstu suverenitāti. Viena no universālās jurisdikcijas principa galvenajām sekām ir, ka šī principa piemērošana bez iesaistīto valstu piekrišanas ir šo valstu suverenitātes ierobežošana, ja tām ir tiesības tiesāt noziedznieku, pamatojoties uz teritoriālo, reālo vai personālo jurisdikciju.”¹⁴⁰ Līdz ar to starptautiskajās publiskajās tiesībās ir pietiekoši labi noteikts, kā jārealizē universālā jurisdikcija, lai nerastos nepamatota iejaukšanās valsts iekšējās tiesībās un tās suverenajās tiesībās. Tādējādi universālās jurisdikcijas piemērošanas skeptiķu bailes nav tiesiski pamatotas.

Saskaņā ar Latvijas Krimināllikuma 4.pantu valstī ir paredzēti četri jurisdikcijas aspekti, proti, teritoriālais, nacionālais, pasīvais personālais un aizsardzības princips. Runājot par universālas jurisdikcijas iespēju Latvijā, Krimināllikuma 4.panta 4.daļa nosaka, ka: ”ārvalstnieki un bezvalstnieki, kuriem nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijas Republikā un kuri izdarījuši noziedzīgu nodarījumu citas valsts teritorijā, neatkarīgi no nodarījuma

¹³⁸ Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

izdarīšanas vietas valsts likumiem saucami pie atbildības saskaņā ar šo likumu Latvijas Republikai saistošos starptautiskajos līgumos paredzētajos gadījumos, ja par šo nodarījumu tie nav saukti pie kriminālatbildības vai nodoti tiesai citas valsts teritorijā”¹⁴¹. Latvija neparedz paražu universālo jurisdikciju, bet gan universālo jurisdikciju, kas balstītos uz valstu savstarpēji noslēgtajām konvencijām. Absolūtās universālās jurisdikcijas princips Latvijā netiek atzīts.¹⁴²

Lai gan universālā jurisdikcija ir „izņēmuma” parādība, tā nav jauna. Tās koncepcija un pats jēdziens ir radies saistībā ar pirātismu.¹⁴³ Un īstenībā pirātisms ir vienīgais, kas starptautiskajās paražu tiesībās ir atzīts par tādu noziegumu, pret ko var pielietot universālo jurisdikciju. Tālāk autore pievērsīsies šī nozieguma analīzei, lai iedziļinātos šī nozieguma īpatnējā būtībā, un lai izprastu, kas tieši veido pirātismu par tik sevišķu, ka jurisdikcijas universālais princips var/varēja bez jebkādiem ierobežojumiem attiekties uz to.

Kas tieši padara pirātismu par atšķirīgu no citiem ekstrateritoriālajiem noziegumiem un kas veido to par universālo noziegumu – bija tas, ka pirāta tiesāšana saskaņā ar nacionālajām tiesībām neiejaucās valstu suverenitātē. Pirāts noliedza savu pilsonību un sava valdnieka likumus. Tādā veidā pirāti lika sevi ārpus jebkādas īpašas valsts jurisdikcijas, un tāpēc kļuva par visu „nāciju likumu” vai „tautu likumu” („*law of the nations*”) subjektiem, kurus visas valstis varēja tiesāt bez bailēm aizskart citas valsts suverenitāti. Protams, pirātisms patiesībā norisinājās kādas valsts teritorijā – proti, karoga valsts kuģī, un pirāti faktiski bija kādas valsts pilsoņi. Tas bija pirātu jebkādas valsts varas noliegšana, kas novietoja viņu laupīšanu visu nāciju likumu robežās, un tas pakļāva viņus visu valstu jurisdikcijai.¹⁴⁴

Citiem vārdiem sakot, pirāti efektīvi izvairījās no tā, ko Blekstouns nosauca par „sabiedrības likumiem” („*law of society*”), un attiecīgi zaudēja savas tiesības arī uz valstu aizsardzību: pirāts kļuva burtiski cilvēks ārpus likuma, kuru visas valstis varēja vajāt un sodīt. Pēc Blekstouna vārdiem „tādēļ pirāti ir atteikušies no visām sabiedrības un valdības priekšrocībām un ir noveduši sevi līdz iedabas nežēlīgam stāvoklim, deklarējot karu pret cilvēci, līdz ar to visai cilvēcei bija jāpasludina karš pret viņiem”.¹⁴⁵

Pirātu darbības potenciāli aizskāra visas valstis. Te universālās jurisdikcijas absolūtā piemērošanas pieļaujamība ir ietverta tādā aspektā, ka pirāti faktiski atradās ārpus jebkādas valsts jurisdikcijas, tie atradās vienas valsts karoga kuģī, laupīja uz citu valstu kuģiem, kā arī

¹⁴¹ Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200.

¹⁴² Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹⁴³ Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Ibid.

veica noziegumus vēl vienas valsts ūdeņos; un teorētiski uz kuģa, kur notika pašas noziedzīgās darbības, varēja atrasties kādas citas valsts pilsoņi. Tāda nozieguma viena epizode gan tieši, gan netieši jau aizskāra vairākas valstis, bet nedrīkst aizmirst arī to, ka pirāti viena izbrauciena laikā varēja uzbrukt vairākiem kuģiem.

Valstīm būtu grūti izlemt, kuras valsts teritorijā sodīt noziedznieku. Līdz ar to pirātus pārsvarā tiesāja un sodīja tur, kur aizturēja. Attiecībā uz universālās jurisdikcijas realizēšanu attiecībā pret pirātiem, valsts rīkojās kā visu „tautu pilnvarnieks”¹⁴⁶, aizstāvot kopīgās intereses. Universālās jurisdikcijas piemērošana šajā gadījumā bija vairāk tiesiskā interese, nekā juridiskais pienākums. Realizēt universālo jurisdikciju attiecībā pret pirātismu vairāk ir tiesiskā nepieciešamība, jo savādāk pirāti – „personas, kas neatzina nevienas valsts nacionalitāti” - paliktu nesodīti. Mūsdienās tādā pašā veidā, kā tiesāja pirātu, tiesā teroristu par „tautu likumu” pārkāpumiem.

Attiecībā uz sieviešu tirdzniecības kopsaucēju ar pirātismu var minēt tikai to apstākli, ka arī sieviešu tirdzniecības gadījumā uzreiz tiek aizskartas vairākas valstis, un līdz ar to vairākas valstis var piemērot savu jurisdikciju attiecībā uz noziedzniekiem. Bet sieviešu tirgotāji pieder pie noteiktās valsts nacionalitātes.

Kā norāda Bassioni - „kamēr genocīds nav pakļauts universālajam principam saskaņā ar konvencionālajām tiesībām, universālā jurisdikcija var būt pielietota šī nozieguma gadījumā saskaņā ar starptautiskajām paražu tiesībām”¹⁴⁷. Ja pat attiecībā uz „noziegumu noziegumu”, kā bieži vien tiek saukts genocīds, nav izveidojusies viennozīmīga absolūta universālās jurisdikcijas realizēšana, sieviešu tirdzniecības gadījumā tā var notikt tikai pēc pastāvīgās, vienvēidīgas valstu prakses pastāvēšanas.

„Konvencija par cīņu ar cilvēktirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses”¹⁴⁸ pieļauj *aut dedere aut judicare* („izdod vai sodi”) principa piemērošanu attiecībā pret vainīgajiem šajos noziegumos. Valentija Liholaja ir norādījusi, ka „Konvencijā noteikts, ka dalībvalstīm ir jāizdod šos noziegumus izdarījušās personas neatkarīgi no tā, vai starp valstīm ir noslēgts līgums par izdošanu vai nav, bet gadījumos, kad valsts likumi neatļauj pilsoņu izdošanu, personas, kas atgriezušās savā valstī pēc minēto noziegumu izdarīšanas ārvalstīs, ir jāvajā un jāsoda savas valsts tiesā”¹⁴⁹.

Aut dedere aut judicare īpatnība ir tāda, ka tas ir raksturīgs tikai un vienīgi

¹⁴⁶ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹⁴⁷ Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.234-235.

¹⁴⁸ Konvencija par cīņu ar cilvēktirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=22> (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

¹⁴⁹ Liholaja V. *Starptautiskās krimināltiesības*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 144.lpp.

starptautiskajiem līgumiem. Šis princips nav sasniedzis starptautiskās paražu normas statusu.¹⁵⁰

Ženēvas 1921.gada „Konvencijas par sieviešu un bērnu tirdzniecības aizliegšanu”¹⁵¹ 4.pants tieši uzsver, ka dalībvalstis veic visus nepieciešamus pasākumus, lai izdotu vai nodrošinātu vainīgo personu izdošanu. Konvencijas dalībvalstīm ir pienākums izdot noziedzniekus, bet ne sodīt tos. Tas savā mērā nodrošina sadarbību starp valstīm, taču, neparedzot valstu pienākumu arī sodīt vainīgos, šī norma nav pilnīga.

Viss iepriekšminētais liecina, ka ir pamats skeptiskajam uzskatam, jo nav ne pietiekamas prakses attiecībā uz iespēju piemērot universālo jurisdikciju sieviešu tirdzniecības noziedznieku sodīšanā, ne arī viennozīmīgās nostājas starptautiskajās krimināltiesībās.

Sievietes, bērni un vīrieši tiek pārdoti. Tas ir plaši pieņemts, ka vairāk sieviešu nekā vīriešu tiek pārdots, bet tam nav nekādu spēcīgu pierādījumu.¹⁵² Skeptiķi šajā ziņā varētu apgalvot, ka tik tiešām - ja uzskatīt tikai sieviešu tirdzniecību par „universālās jurisdikcijas cienīgu” - tas nebūtu lojāli attiecībā pret bērnu tirdzniecību un vīriešu tirdzniecību, jo nepastāv precīzi dati cilvēku tirdzniecībā, nevar tieši pateikt, ka sieviešu tirdzniecība ir daudz plašāka nekā vīriešu, līdz ar to nevar pārliecināti apgalvot, ka sieviešu tirdzniecībai ir plašs mērogs, bet vīriešu un bērnu tirdzniecībai tā nav.

Nevar tikai vienu cilvēku tirdzniecības veidu nosaukt par noziegumu pret cilvēci, attiecināt to uz noziegumu pret cilvēci, bet pārējos atstāt novārtā. Atsevišķi jāskatās visi cilvēku tirdzniecības veidi, bet tik un tā nevar pārliecināti izdalīt vienu veidu un pārējos uzskatīt par nepietiekami nopietniem, plašiem, lai konstatētu noziegumu pret cilvēci un līdz ar to arī iespēju realizēt universālo jurisdikciju. Tādā gadījumā sieviešu tirdzniecība potenciāli varētu būt iekļaujama vispārējā jēdzienā „cilvēku tirdzniecība”, un tad attiecībā pret šo savā veidā „vispārējo” noziegumu mēģināt realizēt universālo jurisdikciju.

3.4. Optimistiskā pieeja universālās jurisdikcijas piemērošanas iespējai sieviešu tirdzniecības apkarošanā

Doktrīnā tiek pausts viedoklis, ka sieviešu tirdzniecība tuvākā nākotnē iegūs tāda nozieguma statusu, pret ko valstis varēs pielietot universālo jurisdikciju. Protams, tas ir tikai

¹⁵⁰ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹⁵¹ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children. <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1922/10.html> (aplūkots 2007. 9.aprīlī.)

¹⁵² Trafficking and the Human Rights of Women: Using the CEDAW Convention and Committee to Strengthen National and International Response to Trafficking in Women and Girls. <http://www.unescap.org/esid/GAD/Issues/Trafficking/Discussion%20Paper-EGM2005.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)

teorētiskais pieņēmums, kam tomēr ir zināms pamats. Optimistiskā pieeja balstās uz viedokli, ka drīz universālā jurisdikcija būs iespējama sieviešu nozieguma veicēju sodīšanā.

Cilvēku tirdzniecība kā noziegums pret cilvēci var kalpot par pamatu valstu universālās jurisdikcijas nodibināšanai.¹⁵³ Universālā jurisdikcija var būt piesaukta, kad noziegums izsauc „visu valstu kopējo interesi” un ir tāda „smaguma un svarīguma”, ka tas garantē universālo izskatīšanu un sodīšanu. Te tiek runāts par cilvēku tirdzniecību vispār kā noziegumu ar īpašo statusu, kas pats par sevi jau var būt par iemeslu universālās jurisdikcijas nodibināšanai. Taču te atkal ir vairāk teorētiski apsvērumi, nekā praksē guvuši reālu apstiprinājumu.

„Primārā atbildība par cilvēku antitirdzniecības koordinācijas mēģinājumu piekrīt starptautiskajām publiskajām tiesībām. Pateicoties to pārrobežu pielietošanas iedarbīgumam, starptautiskās tiesības ir labāk sakārtotas, lai reaģētu uz cilvēku tirdzniecības veicējiem, kuri var ātri adaptēties nacionālajiem pasākumiem, izvēloties valstis, kas paredz mazāku pret darbību viņu noziegumam. Starptautiskajām tiesībām ir potenciāls, lai nodrošinātu cieņu pret sieviešu tiesībām un vienveidotu krimināltiesību standartus, lai noziedznieki vairāk nevarētu lietot būtiski atšķirīgus valstu nacionālus pasākumus.”¹⁵⁴ Viss iepriekšminētais norāda, ka nevar valsts patstāvīgi risināt sieviešu tirdzniecības problēmu, jo tas ir pasaules mēroga noziegums, līdz ar to cīņai ar to jābūt pasaules mērogā.

Tālāk autore apskatīs starptautiskos normatīvos aktus, kas pieļauj universālo jurisdikciju attiecībā pret sieviešu tirdzniecību.

Eiropas Padomes „Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību” 31.panta 5.daļa nosaka, ka: „bez kaitējuma starptautisko tiesību vispārējām normām šī Konvencija neizslēdz citu kriminālu jurisdikciju, ko realizē valsts saskaņā ar iekšējām tiesībām”¹⁵⁵. Šī daļa ļauj nodibināt citus kriminālās jurisdikcijas veidus saskaņā ar iekšējām tiesībām. Tādā veidā cilvēku tirdzniecības gadījumā dažas valstis realizē kriminālo jurisdikciju neatkarīgi no nodarījuma vietas vai vainīgā pilsonības.¹⁵⁶ Šāds noteikums neizslēdz arī universālās jurisdikcijas realizēšanu pēc noteiktā laika valstu prakses un *opinio juris* pastāvēšanas attiecībā uz cilvēku tirdzniecību.

Bassioni norāda, ka „Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 7.panta „a” punkts satur likumnoteikumu attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci, taču tas nav universālās jurisdikcijas

¹⁵³ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf (aplūkots 2007.12.aprīlī.)

¹⁵⁶ Explanatory Report on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

priekšnosacījums”.¹⁵⁷ Tam jābūt skatītam kopsakarā ar 13.panta „b” punktu, kas nosaka, „ka Drošības Padome, darbojoties saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu VII nodaļu, iesniedz Prokuroram izskatīšanai notikumu, kurā iespējams ir izdarīti viens vai vairāki šāda veida noziegumi”¹⁵⁸.

Tādā veidā Starptautiskā Krimināltiesā var realizēt universālo jurisdikciju, kad gadījums tiek nodots tiesai ar ANO Drošības Padomes iejaukšanos. Bet tā var realizēt jurisdikciju citos gadījumos tikai, ja: pirmkārt, noziegums noticis dalībvalsts teritorijā, tai skaitā uz valsts kuģa vai lidmašīnā; otrkārt, noziegumu ir paveicis dalībvalsts pilsonis. Tādejādi, lai arī universālā jurisdikcija ir nodibināta tikai attiecībā uz gadījumiem, uz ko norāda Drošības Padome, Tiesas jurisdikcijas pamats lietās, ko nodod Tiesai dalībvalstis un piekrišanu dod valstis, kas nav dalībvalstis, ir *quasi* universāls.¹⁵⁹

„Eiropas Savienība cilvēku tirdzniecības apkarošanas ziņā starptautiskajai sabiedrībai var rādīt piemēru — starptautisko tiesas prāvu skaits Eiropas Savienībā aizvien pieaug. ES Padome 2002. gadā spēra izšķirošu soli, izveidojot „Valstu kontaktpunktu tīklu attiecībā uz personām, kas atbildīgas par genocīdu, kara noziegumiem un noziegumiem pret cilvēci” un tādā veidā uzlabojot sadarbību un informācijas apmaiņu nacionālo prokuroru starpā.”¹⁶⁰

„Eiropas Aresta Orderis, kas aizvieto ilgas ekstrādīcijas procedūras un paātrinātu noziedznieku pārvietošanu, ir ticis ieviests. Šie līdzekļi uzliek par pienākumu dalībvalstīm veicināt savstarpēju tiesisko palīdzību, lai novērstu un apkarotu starptautiskos noziegumus, ieskaitot noziegumus pret cilvēci.”¹⁶¹

Iepriekš tika norādīts uzskats, ka sieviešu tirdzniecības nozieguma kriminalizācija nacionālajās krimināltiesību sistēmās kaut ko dos, ir nepieciešama daudz plašāka un tāpēc efektīvāka pieeja. Taču pēc autores domām, ir jāsāk ar pašu pamatni – kas starptautiskajās publiskajās tiesībās ir valsts, sākumā ir jāneregulē šis jautājums katrā civilizētās nācijas tiesību sistēmā, lai tālāk veidotu sieviešu tirdzniecības aizlieguma koncepciju un apkarošanu pasaules mērogā.

Autore uzskata, ka ir nepieciešams pilnveidot nacionālās tiesību sistēmas pirms pievērsties starptautisko publisko tiesību sakārtošanai attiecībā pret sieviešu tirdzniecības

¹⁵⁷Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.240.

¹⁵⁸ Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)

¹⁵⁹ Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.241.

¹⁶⁰ Starptautisks noziegums – starptautisks sods. http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/012-183-331-11-48-902-20061122STO00182-2006-27-11-2006/default_lv.htm (aplūkos 2007. 16.aprīlī.)

¹⁶¹ Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005, p.455-456.

aizliegumu un noziegumiem pret cilvēci vispār. „Starptautiskā kriminālā justīcija prasa saprātīgu un sabalansētu pieeju, kas paļaujas uz starptautiskā un nacionālā papildināšanu.”¹⁶² Viss iepriekšminētais kopumā var nodrošināt starptautisko solidaritāti cilvēku tirdzniecības apkarošanā.

Pēc darba autores viedokļa, pirms pievērsties pasaules mērogam, sākumā ir jāneregulē ne tikai attiecīgais jautājums – universālās jurisdikciju pieļaujamība - nacionālajās tiesībās, bet arī jāneregulē vienveidīga pieeja, valstu reakcija pie nozieguma sodīšanas vispār, jo katrā valstī tā krasi atšķiras. „Piemēram, neskatoties uz to, ka Japāna ir galvenā mērķa valsts, tai nav specifiska likuma, kas aizliegtu sievietes tirdzniecību. Cita galējība – Nīderlandē īpaši regulē sievietes tirdzniecības nozieguma sodīšanu – ar maksimālu 12 gadu cietuma ieslodzījumu.”¹⁶³ Latvijas Republikas Krimināllikums paredz par cilvēku tirdzniecību un personas nosūtīšanu brīvības atņemšanu līdz 15 gadiem ar vai bez mantas konfiskācijas.¹⁶⁴ Praksē vainīgo sodīšana izpaužas sekojoši: no 74 personām [...] 2 personas tika notiesātas ar naudas sodu, 26 personām piespriesta brīvības atņemšana un 46 personām tika piespriesta brīvības atņemšana nosacīti. [...] 17 personām kā papildsods noteikta mantas konfiskācija, 2 personām – daļēja mantas konfiskācija¹⁶⁵.

Latvijas prakses apkopojumā tiek minēts, ka: „personām, kuras atzītas par vainīgām cilvēku tirdzniecības noziegumu izdarīšanā, noteiktais sods ne vienmēr ir adekvāts izdarītā nozieguma raksturam, nodarītajam kaitējumam un vainīgā personībai, nereti kļūdaini tiek izvērtēti atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi [...]”¹⁶⁶.

Šādus piemērus var minēt daudz un plaši, jo nav vienveidīgas pieejas nozieguma sodīšanā, kā arī sabiedrībā nav izveidojusies cilvēku, sevišķi sievietes, tirdzniecības problēmas nopietnības apziņa. Vaisis atšķirīgi pieiet pie šī nozieguma apkarošanas.

Vēl viens arguments par labu universālās jurisdikcijas piemērošanai attiecībā uz sievietes tirdzniecības apkarošanu būtu tas, ka starptautiskais noziegums prasa starptautisku reakciju. Koula norāda, ka „sieviešu tirdzniecība kā organizētā nozieguma izpausme būtībā rāda, ka tīri nacionālā reakcija nekad nebūs adekvāta”¹⁶⁷. Bez šaubām, šim apgalvojumam ir jāpiekrīt, jo noziegums – sievietes tirdzniecība - nepārprotami ir sasniedzis starptautiskā vai transnacionālā

¹⁶² Bassiouni C. M. The Perennial Conflict between International Criminal Justice and Realpolitik. *Georgia State University Law Review*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14. aprīlī.)

¹⁶³ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12. aprīlī.)

¹⁶⁴ Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200.

¹⁶⁵ Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. Latvijas Republikas Augstākā tiesa Senāta Kriminālietu departaments un Judikatūras nodaļa, 2006. www.at.gov.lv (aplūkots 2007. 12. aprīlī.)

¹⁶⁶ Turpat.

¹⁶⁷ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12. aprīlī.)

noziedzuma statusu. Koula raksta: „Starptautiskais noziedzums piesauc universālo jurisdikciju, tādejādi paredzot vienveidīgu jurisdikcijas pamatu, kas ir derīgs visām valstīm un traucētu tirgotājiem saņemt patvērumu valstīs ar neadekvātu likumdošanu.”¹⁶⁸

„Arī ANO Ģenerālsekrētārs ir novērojis, ka „būtiskās atšķirības dažādu valstu tiesībās pilnā mērā var būt par nepārvaramu šķērslī” pasākumiem, lai apkarotu sievietu tirdzniecību. Mēģinājumu, lai apkarotu tirdzniecību, priekšnosacījums ir sievietu tirdzniecības sīki izstrādāta koncepcija starptautiskajās tiesībās. Pastāv divas pamata sfēras, caur kurām starptautiskās tiesības pašlaik cenšas risināt sievietu tirdzniecību: pirmām kārtām, ar cilvēktiesību instrumentiem, un, otrkārt, ar starptautisko krimināltiesību palīdzību.”¹⁶⁹ Tādējādi vienīgi nacionāla reakcija uz to ir ne tikai par necīgu, bet arī tā absolūti nav pielāgota noziedzuma smaguma pakāpei.

Profesors Bassioni raksta: ”Universālā jurisdikcija ir balstīta uz noteikto „universālo noziedzumu” paveikšanu. Pašreizējā starptautisko tiesību attīstības līmenī šī noziedzumu kategorija, kā ir vispārēji pieņemts, sevī iekļauj pirātismu, verdzību, genocīdu, noziedzumus pret cilvēci, kara noziedzumus, spīdzināšanu, un „iespējams noteiktus teroristiskus aktus”. Nav noslēpums, ka tuvākā nākotnē var paredzēt plašāku starptautisko noziedzumu uzskaiti, kas iekļauj, *inter alia*, cilvēku tirdzniecību seksuālā rakstura ekspluatācijai, kodolieroču kontrabandu un iespējams arī citus raksturīgus transnacionālus noziedzumus. Universālā jurisdikcija nostiprinās pie šiem noziedzumiem, jo tie ir vispārēji nosodīti un visām valstīm ir kopējā interese šādu noziedzumu aizliegumā un vainīgo sodīšanā. Tādējādi katrai valstij ir preskriptīvā jurisdikcija jeb likumdošanas pilnvaras, lai aizliegtu universālus noziedzumus, neatkarīgi no tā, kur tie parādās un ko iesaista [...]. Tas, ka dažas valstu tiesas [2005.gadā] realizēja šo ārkārtējo jurisdikciju un nacionālo likumu sistēmu pieaugums, kas paredz universālo jurisdikciju –rāda, ka tendence tikai turpināsies.”¹⁷⁰

Bassioni tieši uzsver to, ka cilvēku tirdzniecība seksuālajai ekspluatācijai drīz varētu būt tādu noziedzumu statusā, pret ko var realizēt universālo jurisdikciju. Ja starptautiskās tiesības tieši neatļauj [...] universālās jurisdikcijas principa piemērošanu, un ja nav neviena noteikuma, kas to aizliegtu, tas nozīmē, ka, no vienas puses, valstis nav tiesīgas to piemērot un, no otras puses, to darīt nebūtu pilnīgi pretlikumīgi.¹⁷¹ Līdz ar to pēc starptautisko tiesību profesora viedokļa – sievietu tirdzniecība pagaidām nav tāds noziedzums, pret ko var piemērot

¹⁶⁸ Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Colangelo A. J. The Legal Limits of Universal Jurisdiction. *Virginia Journal of International Law*. Fall 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)

¹⁷¹ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziedzumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

jurisdikcijas universālo principu, taču šis nodarījums varētu kļūt par tādu. Te ir nepieciešama valstu pastāvīgās, vispārējās, vienveidīgās prakses un *opinio juris* pastāvēšana.

Arī Kolandželo norāda uz to, ka iespējams drīzumā sieviešu tirdzniecības apkarošanā varēs būt pielietota universālā jurisdikcija: „Tuvākā nākotnē universālo noziegumu saturs var paplašināties, lai iekļautu citus raksturīgus transnacionālus pārkāpumus, kas gaida kooperatīvo valstu reakciju, piemēram, sieviešu tirdzniecība seksuālā rakstura ekspluatācijai [...] vai noziegumi, kas nopietni apdraud starptautiskās sistēmas stabilitāti [...]. Universālā jurisdikcija tiek piesaistīta pie šādiem noziegumiem, argumentējot, ka tie ir plaši, vispārēji nosodīti, un visām valstīm ir kopīgā interese to apkarošanā.”¹⁷²

Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 38.pants paredz, ka Tiesa, izšķirot tai nodotos strīdus, piemēro, *inter alia*, arī dažādu nāciju visvairāk kvalificēto publisko tiesību speciālistu doktrīnas kā palīglīdzekļus tiesību normu noteikšanā.¹⁷³ Ņemot vērā visu iepriekšminēto, kā arī to, kas tika norādīts attiecībā uz Starptautiskās Krimināltiesas Statūtiem un iepriekš norādītus vairāku speciālistu viedokļus attiecībā uz universālās jurisdikcijas piemērošanas iespēju, piemēram, profesora Bassioni viedoklis, ka attiecībā uz šo noziegumu šāda prakse būs iespējama, teorētiski tuvākajā nākotnē - kad šādu praksi varēs novērot, Tiesa atzīs universālās jurisdikcijas piemērošanu šajā noziegumā vainīgo sodīšanā.

3.5. *Secinājumi*

Pastāv tiesiskā palīdzība un sadarbība starp valstīm sieviešu tirdzniecības apkarošanā un sodīšanā, taču tas ir noregulēts ar savstarpējiem līgumiem, konvencijām. [...] Pienākumi ierosināt lietu vai izdot noziedznieku, jurisdikcijas universāluma un likumu nederīgums – šeit joprojām ir daudz neatrisinātu jautājumu noziegumu pret cilvēci materiālo un procesuālo aspektu vispārējās kodifikācijas trūkuma dēļ.¹⁷⁴

Paražu universālā jurisdikcija plašā mērogā nav atradusi absolūtu piekrišanu, pat runājot par tās ierobežotu pielietošanu, jāatzīst, ka tikai attiecībā uz pirātismu tā nav apstrīdama, jo pat attiecībā uz genocīdu ievērojami zinātnieki izsaka šaubas par tās absolūtu realizēšanas iespēju. Tas liecina par to, ka universālā jurisdikcija būs iespējama un attaisnota tikai tādā gadījumā, tikai tāda nozieguma apkarošanā, pret ko citi līdzekļi, tas ir, tikai valstu nacionālo jurisdikciju principi nav iedarbīgi. Attiecībā uz sieviešu tirdzniecību prakse rāda, ka

¹⁷² Colangelo A. J. The Legal Limits of Universal Jurisdiction. *Virginia Journal of International Law*. Fall 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī..)

¹⁷³ Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).

¹⁷⁴ Bassiouni C. M. *Crimes against Humanity in International Criminal Law*. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.241.

noziegumu skaits pieaug, līdz ar to nacionālās tiesību sistēmas vien nevar šo noziegumu apkarot.

Visas iepriekšminētās pieejas universālās jurisdikcijas iespējamai piemērošanai attiecībā pret starptautisko sieviešu tirdzniecību ir veidošanas stadijā, un nevar apgalvot, ka kādai no tām ir prioritārā nozīme. Pēc autores domām, var piekrist ievērojamu speciālistu viedoklim, ka nākotnē universālo jurisdikciju varēs pielietot starptautiskās sieviešu tirdzniecības apkarošanā pēc vispārējās, pastāvīgās un vienveidīgās valstu prakses un tiesiskā pienākuma apziņas pastāvēšanas.

Kā norāda profesors Bassioni, ir svarīgas izmaiņas personu apziņā attiecībā uz jurisdikcijas universālo principu, un par šādu izmaiņu priekšnoteikumu var būt tiesiskie līdzekļi un institūcijas.¹⁷⁵ Te jāsaprot, ka pirms jebkādam izmaiņām attiecībā uz iespēju piemērot universālo jurisdikciju sieviešu tirdzniecības noziegumā un noziegumos pret cilvēci vispār – papriekš jāpastāv starptautiskās sabiedrības *opinio juris*, tas ir, ka šāda rīcība ir viņu juridiskais pienākums. Bassioni min neapšaubāmi vienu no patētiski svarīgākajiem priekšnosacījumiem, kas vispār padarītu universālās jurisdikcijas piemērošanu par realizējamo pasākumu – starptautiskās sabiedrības tiesiskās apziņas faktoru.

¹⁷⁵ Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p.242.

KOPSAVILKUMS

Darba kopsavilkumā autore sniedz šādus **secinājumus**:

1. Sievietes tirdzniecības akts *per se* tiek kvalificēts kā paverdzināšana; noziedznieks jau pārdošanas brīdī realizē savu varu pār personu, kas atbilst paverdzināšanas koncepcijai un nav pieļaujama personu „nevertikālu” attiecību īstenošanā. Te jau ir saskatāma paverdzināšana, un nav nepieciešams, lai ekspluatēšana no cilvēku tirgotāju puses turpinātos – šādas darbības ilgums netiek ņemts vērā.
2. Sieviešu tirdzniecība pastāv arī bez tālākās upuru ekspluatācijas, pats fakts, ka noziedznieki realizēja varu pār sievietēm, pārdodot tās uz mērķa vietu, jau liecina par nozieguma *actus reus* pastāvēšanu.
3. Sieviešu tirdzniecība neveido patstāvīgu noziegumu pret cilvēci, bet gan tā ir iekļaujama noziegumā pret cilvēci – paverdzināšanā. Sieviešu tirdzniecībai ir nozieguma pret cilvēci statuss, tikai tā ir pakārtota paverdzināšanai, ierindota paverdzināšanas koncepcijā.
4. Sieviešu tirdzniecība pagaidām nav tāds noziegums, pret ko var piemērot jurisdikcijas universālo principu, taču šis nodarījums varētu kļūt par tādu.
5. Nav juridiski pareizi apgalvot, ka valsts, izmantojot universālo jurisdikciju, nepamatoti - kad nav šādas juridiskās nepieciešamības - iejaucas citas valsts suverenitātē, tās nodarījuma *mens reus* pazīme – nolūks – ir realizēt savas subjektīvas intereses, kas nekādā mērā neattiecas uz šī *quasi* starptautiskā nozieguma izmeklēšanu. Šāda valsts rīcība ir prettiesiska.

Darba kopsavilkumā autore izvirza šādus **priekšlikumus**:

1. Ir jānošķir tirdzniecība no tā, kas notiek pēc sieviešu pārdošanas – uzskatot, ka pati tirdzniecība jau ir paverdzināšana.
2. Nevar, neiedziļinoties sieviešu tirdzniecības būtībā, uzskatīt, ka tā aptver visu - gan pašu tirdzniecības aktu, gan to, kas notiek ar pārdotajām sievietēm pēc tam. Nav juridiski pareizi tirdzniecības jēdzienu nepamatoti paplašināt. Šeit sieviešu tirdzniecība tiek attiecināta uz verdzības noziegumu. Ja pastāvēs tikai šāda attieksme, tad par noziegumu pats tirdzniecības akts *per se* netiks uzskatīts.
3. Ir tiesiski nepareizi sieviešu tirdzniecību attiecināt uz verdzības noziegumu, jo pēc savas būtības ne visi sieviešu tirdzniecības gadījumi atbildīs verdzības stāvoklim - varēs sasniegt šo statusu, jo ne vienmēr varēs novērot turpmāko ekspluatāciju no sieviešu tirgotāju puses. Sieviešu tirdzniecība ir jāuztver kā paverdzināšanas koncepcija, kas atbilst jau pašam tirdzniecības aktam *per se*.
4. Pirms pievērsties starptautiskajam mērogam, sākumā ir jānoregulē ne tikai attiecīgais jautājums – universālās jurisdikciju pieļaujamība - nacionālajās tiesībās, bet arī jānoregulē vienveidīga pieeja, valstu reakcija pie nozieguma sodīšanas vispār, nav pieļaujami, ka katrā valstī tā krasi atšķiras. Tikai tad varēs veidoties valstu vispārējā, vienveidīgā, pastāvīgā prakse attiecībā pret universālās jurisdikcijas piemērošanu sieviešu tirdzniecībā un tikai tad tā vispār būs iespējama.
5. Sieviešu tirdzniecība potenciāli varētu būt iekļaujama vispārējā jēdzienā „cilvēku tirdzniecība”, un tad attiecībā pret šo savā veidā „vispārējo” noziegumu mēģināt realizēt universālo jurisdikciju.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Dārzniece A. Prostitūcija un noziedzība – kriminoloģiskais raksturojums. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. Nr.1 (30) 2005.
2. Jerņeva J. Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 09.12.2003, Nr.44 (302), 16.12.2003. Nr.45 (303).
3. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca.
<http://www.ailab.lv/Vardnica/servlet/Vardnica?vards=verdz%EEba> (aplūkots 2007. 10.aprīlī.).
4. Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
5. Paparinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. *Jurista Vārds*. 23.09.2003 Nr. 34 (292), 30.09.2003 Nr. 35 (293).
6. Paparinskis M. Starptautisko krimināltiesību jēdzieni un avoti.
<http://www.ljb.lv/?c=raksts&pid=16> (aplūkots 2007. 10.aprīlī.)
7. Sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecības upuriem. Labklājības ministrijas mājas lapa: <http://www.lm.gov.lv/?sadala=507> (aplūkots 2007. 23.martā.)
8. Sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecības upuriem. Situācija Latvijā. Labklājības ministrijas mājas lapa: <http://www.lm.gov.lv/?sadala=507> (aplūkots 2007. 22.martā.)
9. Starptautisks noziegums – starptautisks sods.
http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/012-183-331-11-48-902-20061122STO00182-2006-27-11-2006/default_lv.htm (aplūkots 2007. 16.aprīlī.)
10. Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. Latvijas Republikas Augstākā tiesa Senāta Krimināllietu departaments un Judikatūras nodaļa, 2006. www.at.gov.lv (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
11. Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd Revised Ed. Netherlands: Kluwer Law International, 1999.
12. Bassiouni C. M. International Criminal Law. 2d ed. Vol 1. Crimes. New York: Transnational Publishers, Inc., 1999.
13. Bassiouni C. M. Project of the Book “Crimes of War”.
<http://www.crimesofwar.org/thebook/crimes-against-humanity.html> (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)
14. Bassiouni C. M. The Perennial Conflict between International Criminal Justice and Realpolitik. *Georgia State University Law Review*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14. aprīlī.)

15. Belgium Rules the World: Universal Jurisdiction over Human Rights Atrocities. www.law.kuleuven.ac.be/jura/37n2/lemaitre.htm (aplūkots 2007. 25.martā.)
16. Caraway N. Human Rights and Existing Contradictions in Asia-Pacific Human Trafficking Politics and Discourse. *Tulane Journal of International and Comparative Law*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
17. Cassese A. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. *European Journal of International Law*. Vol.10 (1999) Nr.1. Oxford University Press, 1999.
18. Cassese A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press Inc., 2003.
19. Colangelo A. J. Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law. *Harvard International Law Journal*. Winter 2007. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)
20. Colangelo A. J. The Legal Limits of Universal Jurisdiction. *Virginia Journal of International Law*. Fall 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī..)
21. Cole A. Reconceptualising Female Trafficking: the Inhuman Trade in Women. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
22. Crook J.R. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law. *American Journal of International Law*. January 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 2.aprīlī.)
23. Establishing Cooperation against Trafficking in Women and Children. Asian–African Legal Consultative Organization home page: <http://www.aalco.org/Trafficking%20brief%2044%20session.pdf> (aplūkots 2007. 28.martā.)
24. Explanatory Report on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
25. Gotehus A. Crossing the River Perceptions of „Human Trafficking” among Villagers in Bokeo Province, Northern Laos. <http://www.umb.no/noragric/publications/msctheses/2006/2006-ds-Aslaug-Gotehus.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)
26. Johnson J. *Rreshpja v.Gonzales: the Sixth Circuit’s Failure to Consider Gender’s Place in Asylum Claims*. *Tulane Journal of International and Comparative Law*. Spring 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)

27. Lindo V. The Trafficking of Persons into the European Union for Sexual Exploitation: Why it Persists and Suggestions to Compel Implementation and Enforcement of Legal Remedies in Non-Complying Memberstates. *Boston College International and Comparative Law Review*. Winter 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
28. Obakata T. Trafficking of Human Beings as a Crime against Humanity: Some Implications for the International Legal System. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 54, Part 2. British Institute of International and Comparative Law, April 2005.
29. Seminar: The Role of Lawyers and Prosecutors in Using International Criminal Law. www.asf.be/publications/formations_isr_pal_seminar_role_lawyer_july2003_EN.pdf (aplūkots 2007. 20.martā.)
30. Tallija A. Trafficking in Women: Bringing Law and Practice in Latvia into Compliance with International Standarts. Riga: Riga Graduate School of Law, 2006.
31. Than C., Shorts E. *International Criminal Law and Human Rights*. London: Sweet and Maxwell, 2003.
32. Todres J. The Importance of Realizing “Other Rights” to Prevent Sex Trafficking. *Cardozo Journal of Law & Gender*. Summer 2006. www.westlaw.com (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)
33. Trafficking and the Human Rights of Women: Using the CEDAW Convention and Committee to Strengthen National and International Response to Trafficking in Women and Girls. <http://www.unescap.org/esid/GAD/Issues/Trafficking/Discussion%20Paper-EGM2005.pdf> (aplūkots 2007. 23.martā.)
34. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Erga_omnes#_note-0 (aplūkots 2007. 10.aprīlī.)
35. 20 October 04 Press Conference: Mr. John Miller on human trafficking and the child sex tour industry. www.un.org/webcast/PC2004.html (aplūkots 2007. 25.martā.)
36. 28 October 04 Press Conference: Mr. Cherif Bassiouni, Independent Expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Afghanistan. www.un.org/webcast/PC2004.html (aplūkots 2007. 25.martā.)

Normatīvie akti

1. Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200.

2. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. [www.ttc.lv/esta.php?dlcelex=22004A0806\(04\)](http://www.ttc.lv/esta.php?dlcelex=22004A0806(04)) (aplūkots 2007. 15.martā.)
3. Konvencijā par cīņu ar cilvēktirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=22> (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
4. Rekomendācija dalībvalstīm Nr. 11 (2000) „Par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā”. [http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R11\(2000\).htm](http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R11(2000).htm) (aplūkots 2007. 25.martā.)
5. Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=63901> (aplūkots 2007. 14.martā.)
6. International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children. <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1922/10.html> (aplūkots 2007. 9.aprīlī.)
7. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf (aplūkots 2007. 12.aprīlī.)
8. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. University of Minnesota home page: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/trafficking.html> (aplūkots 2007. 20.martā.)
9. Recommendation 1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta97/EREC1325.htm> (aplūkots 2007. 21.martā.)
10. UN Resolution on Principles of International Cooperation in the Detection, Arrest, Extradition, and Punishment of Persons Guilty of War Crimes and Crimes against Humanity. <http://www.un.org/documents/ga/res/28/ares28.htm> (aplūkots 2007. 10.aprīlī.)
11. United Nations Convention on the Law of the Sea. http://www.globelaw.com/LawSea/ls82_2.htm#article_105_seizure_of_a_pirate_shi (aplūkots 2007. 24.martā.)

Tiesu prakse

1. Spriedums lietā Nr. 2003 – 13 – 0106 „Par Darba likuma 57.panta pirmās daļas, 136.panta trešās daļas 2. un 3.punkta un 143.panta ceturtais daļas 2. un 3.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.pantam, 1930.gada 28.jūnija Konvencijas par piespiedu darbu 1., 2. un 4.pantam un 1957.gada 25.jūnija Konvencijas par piespiedu darba izskaušanu 1.pantam”. www.tiesas.lv (aplūkots 2007. 12. martā.)
2. *Blaskic* judgement. <http://www.un.org/icty/blaskic/trialc1/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 1.aprīlī.)
3. *Eichmann* judgement. <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Judgment/Judgment-031.html> (aplūkots 2007. 14.aprīlī.)
4. *Kunarac* judgement. <http://www.un.org/icty/kunarac/trialc2/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 16.martā.)
5. *Pohl* judgement. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/pohl/pohl.htm> (aplūkots 2007. 16.martā.)
6. *Tadic* judgement. <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/judgement/index.htm> (aplūkots 2007. 15.martā.)

SUMMARY

Bachelor work “Trafficking in Women as Actus Reus of Crimes against Humanity” by Julia Ivanova, the University of Latvia, Riga 2007.

The work deals with the trafficking in women as *actus reus* of a crime against humanity, analyzing the aspects of the crime and the possible application of universal jurisdiction in punishing of the criminals. The first part of the work examines the conception of trafficking in women and other concepts which are related to the main problem. The second chapter discusses the elements of trafficking in women as a crime against humanity. In the third part of the work, the author inspects the possibility of the application of universal jurisdiction in inflicting of penalty on the perpetrators of trafficking in women. In the conclusion, the author brings forward the result theses of the research.

The author concludes that trafficking in women is a crime against humanity in the form of slavery. However, the application of universal jurisdiction to punish the perpetrators is more theoretical than practicable. There is no reasonable, general, constant, and uniform practice of states and *opinio juris* in applying universal jurisdiction in punishing the crime.

Apliecinu, ka bakalaura darbu esmu uzrakstījusi patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus, un darbs nav plaģiāts.

/Darba autora paraksts, datums/

Bakalaura darbs aizstāvēts:

Bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2007.gada ____ . _____

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētājs _____